

เทคโนโลยีแห่งความตาย เสี่ยงกรีดร้อง
ที่เลือนหาย สันติภาพจากการประหารชีวิต*
(Technologies of Death,
the Obliterated Torture and the
Peace of Capital Punishment)

ภูวดล ไชยอินทร์**
(Poowadon Chai-in)

* บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “การซ่อนทับจับวางของวาทกรรมทัณฑ์วิทยา: วงศาวทยาของการใช้โทษประหาร และความรุนแรงเพื่อการลงทัณฑ์ในประวัติศาสตร์ไทย”.

** นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Student Master, Criminology and Criminal Justice Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University).

Received: October 6, 2020

Revised: January 12, 2021

Accepted: May 10, 2021

บทความวิจัย
-
วิชาการ

บทคัดย่อ

เทคโนโลยีถูกใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดการกับความตายของมนุษย์ผู้ตกอยู่ภายใต้การปกครอง การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างก้าวหน้าในการประหารชีวิตและการลงโทษนั้นถูกอ้างว่าเป็นการพัฒนาโดยคำนึงถึงเงื่อนไขของความเป็นมนุษย์และมุ่งสร้างสันติภาพในสังคม บทความนี้จึงต้องการขยายให้เห็นว่าในประวัติศาสตร์เทคโนโลยีการลงโทษของสังคมไทยนั้นมีการปะทะกันของกรอบความคิดทางการเมืองที่แตกต่างกันในสังคม เทคโนโลยีเหล่านั้นได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการใช้ความรุนแรงและขัดขวางการเกิดขึ้นของสันติภาพ ดังนั้นประวัติศาสตร์ของเทคโนโลยีในการประหารชีวิตจึงไม่ได้ฉายให้เห็นเพียงด้านที่เทคโนโลยีเป็นความเจริญหรือความก้าวหน้าของสันติภาพในมวลมนุษยเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือของรัฐในการปกครองและครอบงำความคิดของผู้คนด้วยกรอบความคิดของรัฐซึ่งไม่ได้แสดงให้เห็นสภาวะสันติภาพแต่อย่างใด

คำสำคัญ: การประหารชีวิต, เทคโนโลยี, ความตาย, สันติภาพ, สิทธิมนุษยชน

ABSTRACT

Technology has been used by Thai state as a tool to punish the individual sentenced to death. While the invention of technology of execution and punishment was claimed to be evolving under the concept of humanity and aimed to create a peaceful society, the facts were otherwise. This article points out that throughout the history of capital punishment there exist the collision of different political paradigms and technology has been used as a means of generating violence and obstructing peace. On one hand technology of death shows technological advancement and progress in peace in mankind, on the other hand it has been used to govern and dominate people's mind under the state's conception, which does not represent a state of peace at all.

Keywords: Death Penalty, Technology, Death, Peace, Human Rights

บทนำ

การประหารชีวิตนั้นเป็นการพรากสิ่งที่เรียกว่า “การมีชีวิต” ของมนุษย์ออกไป และหลงเหลือสิ่งที่เรียกว่า “ความตาย” ไว้ให้ การประหารชีวิตจึงเสมือนเป็นการพรากความเป็นมนุษย์ไปอย่างถาวร การทำลายความเป็นมนุษย์นี้จึงขัดกับปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติในปัจจุบัน ประเด็นสิทธิมนุษยชนเช่นนี้เองทำให้สถานการณ์การประหารชีวิตในโลกมีแนวโน้มลดลงเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาระบบเทคโนโลยีในการประหารชีวิต ที่ทำท่าทีดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้มีสันติภาพมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม สำหรับบางสังคมนั้นการประหารกลับเกิดบ่อยครั้งขึ้นอย่างสวนกระแส เสียงของนักสิทธิมนุษยชนเจ็บลกลายเป็นความขมเคี้ยว ความรุนแรงที่ยังรากลึกในการลงโทษนั้นเด่นชัดขึ้นอีกครั้ง เช่นเดียวกับสถานะของเทคโนโลยีที่ไม่ได้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมสันติภาพอีกต่อไป แต่มันได้กลายเป็นพื้นที่ในการหลบซ่อน และถ่ายทอดความรุนแรงไว้ในโครงสร้างอีกหน้าที่หนึ่ง

ในโลกสมัยใหม่มักเฝ้าจับตามองตัวเองว่าคำว่า “เทคโนโลยี” (Technology) มีความหมายในแง่ที่มันเป็นประดิษฐ์กรรมเพื่อสร้างความสุขและความสันติของสังคมจากน้ำมือของมนุษย์ และถูกมองว่าเป็นกลางจากนักวิชาการว่าเป็นผลผลิตของภูมิปัญญาเพื่อสร้างความเจริญให้กับสังคม (Kranzberg 1986) ทว่าในทางกลับกันเทคโนโลยีกลับเป็นเครื่องมือที่กำหนดชีวิตของมนุษย์ได้มากมายซึ่งก็หมายรวมถึง ความทุกข์ ความเลวร้ายด้วยเช่นกัน (Katz 2005) ดังนั้น เทคโนโลยีก็ควรถูกวิพากษ์ และตั้งคำถามถึงความเป็นกลางของตัวเอง (Ellul 1964) จากการถูกวิพากษ์วิจารณ์นี้เอง ประเด็นของการใช้เทคโนโลยีในความตายของมนุษย์จึงถูกหยิบยกขึ้นมาพูดคุยกันอย่างมากมายในสังคม และตั้งคำถามว่า “เทคโนโลยีนั้นเป็นสิ่งที่ชั่วร้าย หรือเป็นสิ่งที่สร้างสันติภาพให้สังคม”

ในบริบทประวัติศาสตร์ความเลวร้ายและความรุนแรงเป็นคู่ชั่วคราวข้ามกับคำว่า “สันติภาพ” (Peace) ดังนั้นคำว่าสันติภาพนี้จึงถูกนำมาใช้อธิบายสถานะแห่งความเจ็บหรือความสุข และอาจนำมาอธิบายสถานะของการที่ไม่มีการกระทำตอบโต้อย่างรุนแรงเกิดขึ้น ดังนั้นความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างประจักษ์จึงเป็นสิ่งที่ทำลายสันติภาพไปจนหมดสิ้น ดังเช่นในกรณีของความเลวร้ายของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Genocide) ที่เกิดขึ้นกับมนุษยชาติในสงครามโลกครั้งที่สอง (Holocaust) ที่มีการใช้เทคโนโลยีช่วยใน

การฆ่า โดยอาศัยความก้าวหน้าของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ผสมกับการออกแบบสถาปัตยกรรม ดังเห็นจากการออกแบบในการสร้างห้องเก็บศพ (The Morgue Room) ที่มีเตาเผาศพติดกับห้องโถงเก็บศพ และห้องรมก๊าซ เพื่อใช้สำหรับอัดก๊าซพิษ และยังอาศัยความร้อนจากเตาเผาช่วยกระจายก๊าซพิษไปอย่างทั่วถึง (Jean - Claude & Pelt 1994) และทำให้การออกแบบนี้กลายเป็นนวัตกรรมที่มีการประสานความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และการออกแบบอย่างก้าวหน้าอย่างมาก ตัวอย่างของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เช่นนี้ได้แสดงให้เห็นความเลวร้ายของเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลทำให้ศตวรรษต่อมา มีการวิพากษ์วิจารณ์ และนำไปสู่การส่งเสริมสันติภาพทั่วโลก (Katzir 2018) โดยเป็นการย้ำเตือนให้ตระหนักว่าสันติภาพหรือความเลวร้ายอย่างรุนแรงนั้นเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดจากความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับตัวมนุษย์

แม้ในปัจจุบันความรุนแรงจะถูกคาดหวังว่าจะลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่ความรุนแรงที่เห็นได้นั้นก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และยังทวีความรุนแรงเมื่อเทคโนโลยีเหล่านั้นก้าวหน้ามากขึ้น เช่น การเกิดอาชญากรรมที่มีการใช้เทคนิคทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ซับซ้อนจนได้รับผลกระทบไปอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้ก็ถูกจำกัดและควบคุมโดยสิ่งที่เรียกว่ารัฐ (States) โดยอาศัยกระบวนการยุติธรรมในการจัดการและตอบโต้กลับกับอาชญากรรม เพราะรัฐสามารถอ้างความชอบธรรมของการรักษาความปลอดภัยในสังคม โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ “ความสงบสุขสันติภาพ”

ในแง่หนึ่งการจัดการกับอาชญากรรมเหล่านี้น่าจะเป็นการกำลังสิ่งเปี่ยมเบนออกไปจากสังคมผ่านกลไกการควบคุม และประหารชีวิต ที่เป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างสันติภาพและความสงบสุขในสังคม แต่ในรายละเอียดของการจัดการกับอาชญากรรม เช่น การจองจำและการประหารชีวิตนั้นก็เต็มไปด้วยความรุนแรง และร่องรอยที่ไม่อาจเรียกว่าสันติภาพได้ ในอีกแง่หนึ่งการลงโทษนั้นยังขยายขอบเขตของคำว่าอาชญากรรมให้กว้างขวางมากขึ้น โดยจะเห็นว่าอาชญากรรมต้องถูกกำหนดขึ้นจากความเป็นรัฐ และไม่มีอาชญากรรมใด ๆ เกิดขึ้น นอกเหนือจากวิถีคิดของรัฐ ดังนั้นจึงไม่อาจสรุปได้ว่า การลงโทษเป็นการตอบโต้ของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่อาชญากรรมก็อาจเป็นการตอบโต้กลับของมนุษย์ที่มีต่อรัฐได้อีกประการหนึ่ง

ความรุนแรงของการเกิดอาชญากรรม และความรุนแรงจากการลงโทษจึงยังคงเกิดซ้ำวนเวียนไปอย่างสม่ำเสมอในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของประเทศไทยที่สะท้อนความรุนแรงออกมาได้อย่างชัดเจน ตั้งแต่การกำหนดการลงโทษด้วยการประหารชีวิตให้เป็นโทษทางอาญาสูงสุดในประเทศไทย และยังไม่ถูกยกเลิก (พ.ศ. 2564) ข้อสังเกตหนึ่งคือเมื่อมีการประหารชีวิตเกิดขึ้น แม้จะเป็นการลงโทษประหารชีวิตในเรือนจำปิด หรือมีฉากกั้นแต่การประหารชีวิตในทุกครั้งก็เป็นเรื่องที่สังคมมักจะรับรู้เสมอ และแม้จะเป็นการประหารชีวิตในเรือนจำสมัยใหม่ที่ดูเหมือนจะเป็นเรือนจำที่ปิดลับก็ไม่อาจสกัดกั้นและหลบหลีกประเด็นความรุนแรงเหล่านี้ออกไปได้ อีกทั้งยังไม่อาจสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมได้เลย

ประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการประหารชีวิตฉบับนี้จะเป็นบทความที่พยายามขยายให้เห็นว่าเทคโนโลยี และกรอบความคิดแบบดิจิทัลที่มนุษย์ต่างดำรงอยู่ในสังคมนี้ ไม่ได้วางตัวอยู่เป็นกลางท่ามกลางเหล่ามนุษย์ดังข้อสังเกตของ Melvin Kranzberg นักประวัติศาสตร์เทคโนโลยีชาวอเมริกันเท่านั้น แต่กรอบความคิดเรื่องเทคโนโลยียังถูกสร้างขึ้น ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการรับใช้อุดมการณ์บางอย่าง เปลี่ยนผ่านรูปไปตามบริบทของประวัติศาสตร์ของมนุษย์ บทความชิ้นนี้จึงเป็นการวิพากษ์ว่าทำไมเทคโนโลยีที่ดูเหมือนเป็นกรอบความคิดที่เป็นแสงสว่างของชีวิตสมัยใหม่นั้นกลับเป็นเครื่องมือและความรู้ชุดเดียวกันกับเทคโนโลยีในการลงโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการข่มขืนที่มนุษย์ที่ไม่สามารถสร้างสันติภาพขึ้นมาได้เลย

บทความนี้จึงใช้การปะติดปะต่อร่องรอยของการปะทะกันของเทคโนโลยีแต่ละยุคสมัยที่ใช้ในการลงโทษในสังคมไทย อีกทั้งยังสำรวจว่าในแต่ละสมัยมีกรอบความคิดอย่างไรต่อการลงโทษ โดยใช้การบันทึกหรือความเห็นในบริบทร่วมสมัย โดยเล่าเรื่องราวต่อเนื่องกัน นับเป็นการศึกษาทางประวัติศาสตร์ในแบบวงศ์วานวิทยา (Genealogy) ที่ใช้เอกสารชั้นต้น เช่น เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และหนังสือพิมพ์ เพื่อนำข้อมูลมาเทียบเคียงเรียงต่อกัน (Juxtapose) เพื่อเปิดเผยและวิเคราะห์ให้เห็นถึงการต่อสู้ขัดแย้งกันของกรอบความคิดของรัฐธรรมนูญในแต่ละสมัยของไทย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับแรก จนกระทั่งรัฐธรรมนูญในปัจจุบันตามเส้นทางของการใช้เทคโนโลยีการลงโทษ ซึ่งจะให้เห็นว่า วิธีคิดในการปกครองของรัฐไทยนั้นเป็นการขัดขวางการสร้างสันติภาพในสังคม โดยใช้เทคโนโลยีบางอย่างเป็นเครื่องมือในการสอดแทรกความรุนแรง ให้ฝังลึกเข้าไปในปฏิบัติการต่าง ๆ ในการปกครอง

ความทรมานจากคมดาบ สิ่งประดิษฐ์โบราณ และความสยดสยองของการลงโทษในสยาม

เกือบปลายสุดของถนนมหาไชยเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑราชภัณฑ์ ที่มีอาคารศาลาอาญาและอาคารรักษาการณ์จัดแสดงเครื่องมือการลงโทษ และวิธีประหารชีวิต ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ดังที่มีการบันทึกจากจดหมายเหตุส่วนตัว หรือในเอกสารกฎหมายโบราณว่าการประหารชีวิตนั้นมีได้หลายประการตามแต่ความผิด พื้นที่จัดแสดงนี้เป็นการใช้อาคารของเรือนจำพิเศษหลังเดิมตั้งแต่การตั้งคุก ซึ่งมีการจัดแสดงเครื่องมือของการลงโทษในสมัยโบราณก่อนการสถาปนากระบวนการยุติธรรมราว พ.ศ. 2440 ซึ่งก็หมายความว่าระบบการลงโทษนั้นยังอ้างอิงอยู่กับกฎหมายตราสามดวง และพระราชสาส์น ดังที่พิพิธภัณฑราชภัณฑ์ได้จัดแสดงและมีผู้บันทึกการเดินทางนี้ไว้ดังนี้

“...ในห้องซึ่งแสดงวิธีการทรมานแบบต่าง ๆ แบบโบราณเรียกว่าโทษทรมานดั่งกรรมกรรม 32 ประการ คือ ทรมาน 11 วิธี และฆ่าให้ตาย 21 วิธี เช่นการใส่เหล็กโทษไว้ในตะกร้อที่ตอกตะปูแล้วให้ข้างตะกร้อนี้ เป็นวิธีทรมานรวมถึงการใช้เบ็ดเหล็กเกี่ยวคางและดึงให้เกี่ยวขึ้นไปเรื่อย ๆ...”

(Chaumphon 2008)

สิ่งประดิษฐ์เหล่านี้เป็นเรื่องที่ถูกเขียนไว้ในกฎหมายตราสามดวงที่อ้างว่าเป็นเครื่องมือในการลงโทษ ไม่ว่าจะเป็นตะกร้อสาน เบ็ดเกี่ยวกราม ตรวน และเทคนิคอื่น ๆ ให้ตาย หรือให้ทรมาน อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่มีบันทึกว่าเคยใช้นักโทษกรรมการประหารเหล่านี้ แต่การลงโทษในสมัยโบราณในที่สาธารณะนั้นก็มุ่งหมายให้เกิดความทรมาน และภาพเห็นที่รุนแรง (Foucault 1979) สอดคล้องกับบันทึกความส่วนตัวของราชทูตในสมัยอยุธยาปรากฏเพียงว่า มีกรณีของพนักงานกรมพระคลังยกยอกเงินหลวง จึงถูกลงโทษกรอกปากด้วยเงินที่หลอมร้อน ซึ่งการประหารเช่นนี้ก็เป็นหนึ่งในเทคนิคที่ใกล้เคียงกับเทคนิคในกฎหมายโบราณระบุไว้ ในบันทึกยังกล่าวต่อไปอีกว่า

เมื่อพนักงานผู้นั้นตาย ก็ให้พนักงาน คนที่ 2 ไปล้วงเอาเงินในคอกพนักงานที่ตาย ปรากฏว่าพนักงานคนถัดมายกยอกเงิน ที่ใช้กรอกปากพนักงานคนแรกไปจึงถูกลงโทษด้วยวิธีเดียวกัน และเมื่อให้พนักงานคนที่ 3 ไปล้วงคอกเอาเงินจากศพพนักงาน คนที่แล้วที่ถูกประหาร ปรากฏว่าพนักงานคนที่ 3 ก็ยกยอกเงินไปอีก พระมหากษัตริย์ ทรงเห็นว่า ถ้าใช้วิธีประหารคนเหล่านี้ต่อไป อาจจะไม่เหลือเจ้าพนักงานพระคลัง จึง ทรงยกโทษประหารพวกเขาเสีย (Loubère 1691: 232 - 233) อีกกรณีหนึ่งที่มีความใกล้เคียงกันคือการสังลงโทษด้วยการสับร่างออกเป็นสองท่อน ร่างส่วนที่มีหัวติดตรึง อยู่กับขาหยังไม้ไผ่ (Vliet 1964)

พิพิธภัณฑราชทัณฑ์ยังได้มีการจัดแสดงเทคโนโลยีการทรมานในสมัยโบราณ ไว้ในพื้นที่การจัดแสดงเดียวกัน “... (มีการจัดแสดงหุ่นจำลอง) การทรมานให้สารภาพ เช่น การตอกเล็บ ปีบขมับ ปีบเล็บ ให้เจ็บจนสารภาพออกมา การใช้โซ่ตรวนต่าง ๆ เรียกว่ามีทั้งวิธีการทรมาน การจองจำ และประจาน” (Chaumphon 2008) ซึ่งเป็น เครื่องยืนยันว่า ความทรมานแม้จะไม่ใช่วิธีเดียวกันกับการประหารชีวิตเสียทีเดียว แต่ความทรมานและความรุนแรงนั้นเป็นการครองความหมายเหนือชีวิตอันชอบธรรม ของรัฐ ซึ่งอาจนับได้ว่าเทคโนโลยีของการประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องมือ หรือลักษณะ การใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อการทรมาน ความตายนั้นจึงเป็นเทคโนโลยีที่แสดงถึงอำนาจ ในการจัดการครอบงำร่างกายของมนุษย์ทางหนึ่ง (Foucault 1979: 29 - 30) และ เทคโนโลยีจึงเป็นเครื่องมือที่ฉายให้เห็นอำนาจการครอบงำของรัฐได้อย่างดี

เครื่องมือสมัยโบราณเหล่านี้จึงมักมีรูปแบบการใช้งานที่เห็นแล้วสามารถคาดเดาความเจ็บปวดและทรมานได้ ซึ่งก็มักประกอบด้วยอุปกรณ์ปลายแหลมนานาชนิด เช่น ตะขอเหล็ก ตะปู หรือใบมีด ที่ประกอบกับตัวเรือนเพื่อใช้ลาก ดึง ตี หรือจู่โจม ทำจากไม้หรือไม้ไผ่ซึ่งเป็นไม้ที่หาได้ในพื้นที่ทั่วไป อุปกรณ์การลงโทษนั้นมักประกอบ ขึ้นอย่างง่าย ๆ ที่มีกลไกการทำงานอย่างไม่สลับซับซ้อน แม้ว่าความรู้และเทคโนโลยี สมัยนั้นจะมีการนำเข้าและประดิษฐ์อุปกรณ์ประเภทปืนแล้วก็ตาม แต่การใช้ เทคโนโลยีปืนในการประหารนั้นก็ไม่มีบันทึกไว้ อาจเนื่องจากปืนเป็นเทคโนโลยีที่ใช้ใน การสงครามและเป็นวิทยาการใหม่มีราคาค่าใช้จ่ายที่แพง จึงมักเป็นทรัพย์สินที่รัฐใช้ สำหรับกิจการที่คุ้มค่าน่ามากกว่า แต่ประเด็นที่มีความสำคัญไปมากกว่านั้นคือการ แสดงออกของอำนาจรัฐโบราณจำเป็นต้องแสดงออกอย่างเป็นสาธารณะ ความ

ร้ายแรงอันชอบธรรมจึงถูกตีแผ่ให้คงhraไว้ในใจกลางสังคมนั้น ๆ เช่น ในสังคมอยุธยาการประหารชีวิตจะกระทำกันบริเวณตะแลงแกงที่เป็นสี่แยกกลางเมือง หรือในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นการประหารมักทำในลานกว้างและมีลักษณะที่เปิดให้ผู้คนเข้ามาร่วมชม ดังนั้นในทำนองเดียวกัน ความตายจากการกระทำผิดในรัฐจึงเหมาะที่จะเป็นความตายที่ตะโกนร้องให้ผู้คนเห็นสิทธิที่แท้จริงในการมีชีวิตอยู่ภายในรัฐที่ไม่ใช่สิทธิปัจเจกชนคนในรัฐ แต่เป็นสิทธิของรัฐในการควบคุมและปกครอง การใช้ปืนในการประหารชีวิตจึงไม่ถูกใช้กันในประเทศเช่นนี้เพราะความตายจากปลายลูกปืนเป็นสิ่งที่มองเห็นไม่ชัดเจนเท่ากับนวัตกรรมของการฆ่าด้วยเชือกหรืออาวุธที่มีตะขอเกี่ยวไว้ หรือความตายที่เห็นว่าร่างกายขาดออกเป็นท่อนนั้นเห็นได้ชัดเจนในการปกครองมากกว่า

อนึ่ง พิพิธภัณฑสถานแห่งเก็บประวัติศาสตร์ของสังคมนั้น ๆ ไว้ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติต่างนำเสนอสิ่งต่าง ๆ ตามแต่ละมุ่มมอง และการจัดแสดงประวัติศาสตร์ของการคุกแห่งนี้ในพิพิธภัณฑสถานมีข้อสังเกตสำคัญหนึ่งคือพิพิธภัณฑสถานเลือกจัดแสดงการประหารด้วยคมดาบเป็นแบบจำลองหลักของการประหารชีวิตหนึ่งในสามแบบในอาคารศาลอาญาดังข้อความปริทรรศน์พิพิธภัณฑสถานว่า

“ห้องจัดแสดงห้องแรกของชั้นสอง เป็นห้องแสดงการประหารชีวิตแบบโบราณคือการตัดคอ มีหุ่นจำลองของเพชรฆาตสองคนกำลังทำท่าเหวี่ยงดาบ มีนักโทษนั่งกับพื้นถูกมัดกับหลัก ผูกตาและนั่งพนมมืออยู่...”

(Chaumphon 2008)

ทั่วไปแล้วการประหารชีวิตในรัฐโบราณนั้นหากเป็นการกระทำผิดที่ไม่ร้ายแรงและสะท้อนความมั่นคงของรัฐ เช่น เป็นข้อพิพาทฆ่ากันตายของราษฎรสามัญด้วยกันเอง หรือความผิดแบบโจรผู้ร้ายในสังคมที่ถึงแม้ว่าจะทำความเสียหายให้กับรัฐแต่ก็ไม่ได้ถึงขั้นสั่นคลอนปัญหาความมั่นคง จึงมักจบลงด้วยการประหารชีวิตแบบตัดหัว การตัดหัวจึงเป็นโทษการประหารชีวิตแบบพื้นฐานที่สุดที่เป็นโทษอย่างอุกฤษฏ์ที่สูงที่สุดในการสร้างระบบการลงโทษในสยามต่อไป

บทวิเคราะห์

“ชาวสยามมีความเจ็บแค้นสูงเมื่ออับอาย บ้าคลั่งอย่าง
ไม่รู้จักชั่งใจเมื่อโมโห บางครั้งโหดเหี้ยมทารุณทำร้ายกัน
ถึงตาย โดยเฉพาะวิธีประหารชีวิตของสยามแบบต่าง ๆ
นั้นสยดสยองทรมานยิ่ง”

(Turpin 1996)

การบันทึกของฟรังซัวส์ อังรี ตูรแปง ข้างต้นนั้นพอจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการลงโทษประหารชีวิตของชาวสยามในสมัยโบราณนั้นมีได้หลากหลายรูปแบบ ซึ่งทำให้เครื่องมือที่ใช้ในการประหารชีวิตนั้นมีได้หลากหลายรูปแบบตามไปด้วย แม้ว่าเครื่องมือในการประหารชีวิตจะเป็นเพียงเครื่องมือง่าย ๆ อาทิ ดาบ ขอนไม้ หรือตะขอ แต่เทคโนโลยีที่มีความจำเป็น และมีความสำคัญมากที่สุดคือของประกอบในพิธีกรรม เช่น ศาลเพิงตา สายสัญญาณ หรือเสียงปี่กลองในพิธี (Tewthanom 2007: 81 - 90) ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่าการประหารชีวิตในยุคโบราณนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับแค่ต้องการให้นักโทษตายเท่านั้น แต่การจัดการกับนักโทษเหล่านั้นได้เกี่ยวข้องกับวิธีคิดในเรื่องการลงโทษของรัฐ เพราะในการประหารชีวิตนั้นจะมีการจัดเป็นพิธีประหารมีการบรรเลงเสียงปี่กลอง ซึ่งเปรียบเสมือนว่าเป็นการลงโทษโดยผู้มีอำนาจ ซึ่งวิเคราะห์ในประเด็นความคิดทางการเมืองว่าการลงโทษเช่นนี้อาศัยระบบความรู้ในด้านการปกครองที่เป็นคติความเชื่อธรรมทางศาสนาที่ยึดโยงกับผู้มีอำนาจ เป็นพระอาญาสิทธิ์ที่มีสิทธิในการลงโทษ ซึ่งยังยึดโยงกับความคิดเรื่องเวรกรรม การลงโทษเช่นนี้เป็นสิ่งที่ผู้ต้องโทษสมควรได้รับ (Theology Revenge and Retribution) เป็นการตอบกลับด้วยการลงโทษที่สาม

ในบริบทการลงโทษแบบโบราณการประหารชีวิตการพราศชีวิตนั้นมาพร้อมกับความทรมาน เพราะในสังคมก่อนสมัยใหม่การประหารชีวิตนั้นเป็นเครื่องมือที่สะท้อนอำนาจการปกครองได้อย่างทางตรง เช่น การใช้มีด ตะขอ ฯลฯ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สามารถคาดเอาได้ว่าจะสามารถทำความเจ็บปวด และทรมาน (Foucault 1979: 3 - 31) เช่น คมมีดที่ลับแหลม ปลายตะขอที่แหลมคม ฯลฯ ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญในการสร้างความหวาดกลัวจากความรุนแรง และระลึกถึงความ

อ่อนแอของผู้ถูกปกครองให้สยบยอมต่อการลงโทษได้โดยง่าย

อย่างไรก็ตาม การปกครองในรูปแบบของการลงโทษที่มีความรุนแรงของสังคมไทยโบราณนี้ก็เป็นสิ่งที่มักถูกท้าทายอย่างเสมอ จากทั้งปัจจัยภายในสังคมที่ต่างเกรงกลัวการปกครองด้วยความรุนแรงและแสวงหาความสันติ หรือจากปัจจัยภายนอกที่เรียกร้องให้รูปแบบการปกครองเปลี่ยนไป และการปะทะกันของวิถีคิดเรื่องการปกครองแบบใหม่ก็เกิดขึ้น พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการประหารชีวิตซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อถัดไป

เรือนจำสมัยใหม่: สถาปัตยกรรมที่คัดลอกกับเทคโนโลยีของพิธีกรรม

ในบรรยากาศของสยามราว พ.ศ. 2440 บรรยากาศที่รายล้อมไปด้วยสถาปัตยกรรมอย่าง เจดีย์ มณฑป หรือพระปรางค์นั้น การรับเอาโครงสร้างอาคารอย่างฝรั่งมาตั้งวางกลางกรุงเทพก็อาจเปรียบได้ราวกับเอาสิ่งแปลกปลอมที่ไม่เข้ากันมาตั้งไว้ เปรียบเช่นเดียวกับการสร้างหอไอเฟลกลางกรุงปารีส แต่ทว่าสยามในขณะนั้นกลับรับเอาสถาปัตยกรรมและสิ่งประดิษฐ์ตะวันตกเข้ามาทาบทาไว้ในกลางกรุง โดยเป็นเรื่องที่ไม่เคอะเขินแต่อย่างใด

การไหลบ่าทางเทคโนโลยีอย่างตะวันตกค่อย ๆ เพิ่มมากขึ้นในสยาม ทั้งในเชิงเครื่องใช้ไม่สอย การไปรษณีย์ โทรเลข ยานยนต์ รวมไปถึงสถาปัตยกรรม และยังเป็น การเคลื่อนที่ของแนวความคิดตลอดจนอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองรูปแบบใหม่เข้ามาในหมู่คนที่รู้หนังสืออย่างมาก ซึ่งการปรับตัวอย่างสำคัญของรัฐบาลสยามคือการใช้ร่างกฎหมายขึ้นเป็นประมวลกฎหมาย และระบบยุติธรรมสมัยใหม่โดยถือว่เป็น “การประสานเทคนิคการปกครองของตะวันตกขึ้นนำโดยชาวฝรั่งเศส เข้ากับประเพณีการปกครองของไทยได้อย่างแนบเนียน” (Mektrairat 2003: 139) แม้ว่าความพยายามในการสร้างระบบยุติธรรมสมัยใหม่จะนับตั้งแต่การทำหนังสือสัญญาทางไมตรี และเป็นการพยายามยกเลิกประเด็นสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (Extraterritoriality) มาตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 24 และประเด็นแรก ๆ จากข้อเรียกร้องของนานาประเทศคือประเด็นเรื่องคุกดังเห็นได้จากการบันทึกส่วนตัวของ

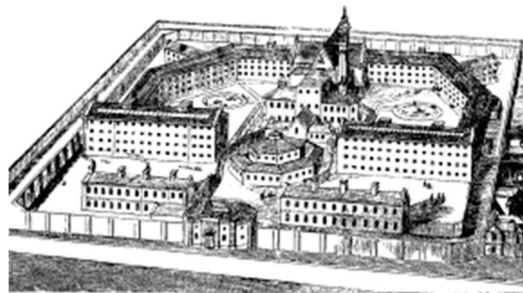
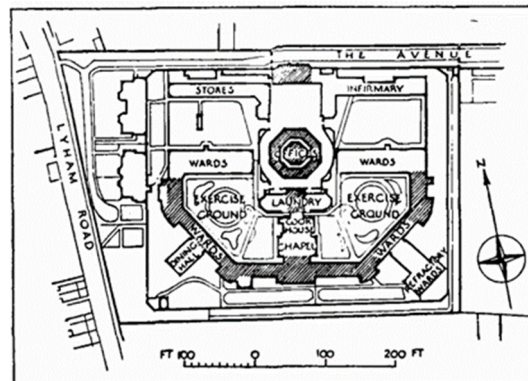
ปีแอร์ โอร์ต (Pierre Orts) ผู้ช่วยที่ปรึกษากฎหมายชาวเบลเยียมที่บันทึกว่า

“...วันนี้ข้าพเจ้าไปเยี่ยมชมเรือนจำใหญ่ ได้เห็นสภาพ
อันน่าสยดสยองเป็นอย่างยิ่ง เรือนจำแห่งนี้ไม่มีหลังคา
และพื้นที่เฉอะแฉะและไปด้วยโคลนหนาประมาณ 2 - 3 นิ้ว
ต้องเดินไปบนสะพานไม้ที่ทอดไว้สำหรับเดินจากประตู
ใหญ่เข้าไปในตัวเรือนจำ ภายในเรือนจำก็มีมืดและมี
เหล่านักโทษผู้เคราะห์ร้ายประมาณ 20 คน ยืนอยู่บน
พื้นอันเฉอะแฉะด้วยโคลนสีดำ เมื่อเข้าไปภายในก็จะมี
สภาพเหมือนโรงเก็บสินค้า มีนักโทษใส่เสื้อคาซูกิเข้าอยู่
บนพื้นไม้ บ้างก็สูบบุหรี่ บ้างก็นั่งห้อยแขนอยู่ โรงเรือน
มี 3 ประตู ประตูแรกเป็นที่จองจำนักโทษที่ถูกจำคุกใน
ระยะสั้น ประตูที่สองเปิดออกไปสู่ที่คุมขังนักโทษ
ถาวร และประตูที่สามเป็นประตูห้องจำคุกนักโทษ
หญิง ห้องซึ่งทั้งหมดแทบจะไม่มีอากาศหายใจ มีแสง
สว่างก็เพียงที่ลอดเข้าทางรอยแตกของผนังเท่านั้น
นอกจากนี้ยังมีกลิ่นอันสุดจะทนทานอยู่ทั่วไป เราต้อง
คลานเข้าไปทางประตูที่จะเข้าไปสู่ห้องขังนักโทษหญิง
ซึ่งสูงเพียงแค่ 60 เซนติเมตรเท่านั้น ข้าพเจ้าคิดว่า
สถานที่เช่นนี้ เปรียบไม่ได้แม้กับคุกหมุของเราชาว
ยุโรป เพราะสัตว์เลี้ยงคงอาศัยอยู่ไม่ได้”

(Chanwithan 2003: 90 - 91)

การเยี่ยมชมเรือนจำของชาวต่างชาตินี้มีความสำคัญอย่างมากในการต่อสู้ให้
นานาชาติยอมรับสถานะทางการศาล และกระบวนการยุติธรรมสมัยใหม่ที่สร้าง
ขึ้นในสยามดังที่ถูกบันทึกไว้ว่า “จำได้ว่านานมาแล้วพระยาภิรมย์ภักดีหรือ
ดร. ฟรานซิส บี. แซयर มาเยือนเมืองไทย ท่านจะจงขอไปดูคุก” เพราะ “เจ้าคุณ
ภิรมย์ท่านเคยต่อสู้เพื่อเอกราชทางการศาลของไทย จึงอยากดูคุกไทยว่าเจริญขึ้น
กว่าเมื่อ พ.ศ. 2469 ไหม” (Khrua ngam 2019)

การก่อสร้างคุกใหม่ (คุกกองมหันตโทษ) นั้นได้ดำเนินการโดยมีการดูงานจากต้นแบบเรือนจำที่เมืองสิงคโปร์ก่อน และนำแบบเรือนจำบริกซ์ตัน (HM Prison Brixton) (ภาพที่ 1) ในอังกฤษที่มีลักษณะการออกแบบเป็นเรือนจำที่มีโครงสร้างและเทคโนโลยีการจัดวางแผนผังโดยเน้นเทคนิคการจัดวางผัง และการใช้งานที่ตอบสนองต่อการจัดประเภทของผู้ต้องขังมากขึ้น เช่น การแยกผู้ต้องขังไปตามปีกของอาคาร (Bentley 1998: 14) ซึ่งการสร้างคุคนั้นมีเนื้อที่ทั้งหมด 29 ไร่ 3 งาน 72 ตารางวา เป็นเนื้อที่ภายในเรือนจำ 21 ไร่ เนื้อที่ด้านนอกอีก 8 ไร่ เมื่อสร้างเสร็จแล้วทางราชการได้ให้ชื่อว่าเรือนจำกองมหันตโทษ (Ratsena 1961) ในการแบ่งพื้นที่ก่อสร้างภายในกำแพงล้อมรอบทั้งหมดเป็น 3 ส่วน ส่วนหน้าหนึ่งเป็นโรงครัวสำหรับหุงต้มอาหารและซักล้าง (Cook House and Laundry) ส่วนหนึ่งเป็นตึกที่ขังนักโทษ (Wards) ซึ่งมีตึก 3 ชั้น จำนวน 2 หลัง และตึก 2 ชั้นอีกจำนวน 2 หลัง ส่วนสุดท้ายเป็นที่สำหรับนักโทษทำงาน ฝึกอาชีพ โดยพื้นที่ทั้ง 3 ส่วนนี้มีกำแพงกันเป็นส่วน ๆ ส่วนประตูใหญ่มีขามุงหลังคากระเบื้องตรงกัน 2 หลังเป็นศูนย์บัญชาการ (Offices) มีสะพานเดินตลอดถึงกันได้ มีหอคอยอยู่รอบนอกกำแพงอีก 7 คอยหอย การสร้างคุกแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2433 แต่อาคารบางอย่าง เช่น โรงงานได้แล้วเสร็จในปีถัดมา ซึ่งหากเปรียบเทียบเทคโนโลยีการสร้างคุก การออกแบบ และสถาปัตยกรรมทั้งหมดที่กล่าวมานับได้ว่าเป็นการออกแบบที่ดัดแปลงคุกอย่างแปลนของการออกแบบเรือนจำที่บริกซ์ตันในทุก ๆ ส่วนการใช้งาน ทุกเทคโนโลยีของการสร้าง และการออกแบบ เข้ามาตั้งอยู่ท่ามกลางวัดและวังที่เป็นสถาปัตยกรรมการออกแบบและการใช้งานแบบดั้งเดิม

BIRD'S-EYE VIEW OF THE FEMALE CONVICT PRISON AT BRIXTON.

ภาพที่ 1 (บนและกลาง) การออกแบบเรือนจำสมัยใหม่ของเรือนจำบริกซ์ตัน ประเทศอังกฤษ (HM Brixton UK)
(ล่าง) การออกแบบเรือนจำกลางคลองเปรม
(เป็นสวนรมณีนางในปัจจุบัน พ.ศ. 2564) กรุงเทพมหานคร
(Department of the Metropolitan Administration 1890)

สถาปัตยกรรมหลักของเรือนจำถูกตกแต่งประดับอาคารด้วยศิลปะแบบฟื้นฟูเรอแนซ็องส์ (Renaissance Revival) ดังเห็นได้จากประตูใหญ่ทางเข้า และอาคารบัญชาการ ส่วนการวางผังแปลนสถาปัตยกรรมนั้นเป็นการรับเอาผังแปลนรูปแบบสมัยใหม่ (Modern Architecture Plan) เพื่อสร้างรูปแบบการใช้งานที่มากขึ้นไปกว่าการจองจำหรือคุกของสยามก่อนหน้านี้ เช่น การมีที่ซักล้าง และคุกพยาบาล ดังคำกราบรายงานของคณะกรรมการกรมพระนครบาลว่า

“...ที่จำเป็นจะต้องทำต่อไปนั้น คือ คุกพยาบาลนักโทษอย่างหนึ่งนั้นยังไม่มีเพราะเดิมคิดไว้ว่าคนป่วยจะย้ายมาไว้คุกย่อยที่จะขังนักโทษที่ทำครัวและทำการเบ็ดเสร็จในคุกแต่ห้องขังนั้นก็เหมือนคุกเก่า ไม่ได้มีฝาห้องโปร่งให้อากาศเดินได้สะดวก สำหรับการรักษาโรคข้าพระพุทธเจ้าวิตกว่า คุกไม่ประกอบการรักษาโรคที่ป่วยไข้ นักโทษจะมีอันตรายมากกว่าหายอย่างหนึ่งหรือถ้าจะหายป่วยก็เข้าไปอย่างหนึ่งไม่เหมือนที่มีอากาศเดินได้สะดวก อีกประการหนึ่ง ถ้าชาวยุโรปเียนมาดูการคุก เห็นว่า คุกพยาบาลนักโทษ ไม่สมควรรักษาโรคดังนี้ ก็จะเป็นข้อติเตียนได้อยู่ ข้าพระพุทธเจ้าจึงให้มิสเตอร์แกรซี ผู้รับเหมาทำการคุกอยู่นั้น คิดอย่างคุกพยาบาลนักโทษให้จุนักโทษได้ 80 คน มีหน้าต่างให้ลมเดินได้สะดวก ให้ลมแก่การพยาบาลไข้ และเฉลี่ยยงนั้นก็ใช้เหล็กเป็นลูกกรงให้แน่นหนา เป็นที่ขังนักโทษป่วยไข้คุกหนึ่ง ประมาณราคาจะรับเหมาเป็นเงิน 360 ชั่ง 45 บาท สามสิบสองอัฐ ถ้าจะทำคุกนี้แล้ว ต้องทำกำแพงสกัดกันตอนที่ขังคนป่วยอีกสายหนึ่ง ประมาณราคา 10 ชั่ง 71 บาท รวมเป็นเงิน 371 ชั่ง 36 บาท สามสิบสองอัฐ”

(Department of
the Metropolitan Administration 1890)

การใช้งานคุกที่มีสถานพยาบาลในเรือนจำนั้นเป็นจุดที่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างแตกหักแบบสิ้นเชิง เพราะการใช้งานของคุกในรัฐโบราณนั้นเป็นเพียงการต้องการการกักขัง เพื่อทดแทนอย่างสาสม หรือจำกัดความสามารถในการก่อความร้ายแรงในสังคมเท่านั้น แต่การใช้งานในเรือนจำสมัยใหม่เป็นการกักขังที่ไม่ได้มีจุดประสงค์อย่างเดิม แต่เป็นการรับเอาวิธีคิดในการจัดการแบบใหม่ ๆ ที่ติดมาพร้อมกับ “เทคโนโลยี” จากโลกตะวันตก ดังจะเห็นได้จากเทคโนโลยีการออกแบบห้องกักขังในส่วนเรือนนอนดังการขมนิทศน์พิพิธภัณฑสถานเรือนจำว่า

“อาคารที่สอง เรียกว่าแดน 9 เป็นคุกที่เคยคุมขังนักโทษจริง จำลองแบบมาจากประเทศอังกฤษ เครื่องมือต่าง ๆ มีตราប់บอกว่ามาจากอังกฤษจริง ๆ ตั้งแต่บานประตูจนถึงชั้นบันได ประตูทางเข้าจะเป็นระบบเปิดครั้งเดียวประตูนักโทษทุกบานจะเปิดพร้อมกันหมด...เมื่อเดินไปสุดทางจะมีห้องน้ำของนักโทษที่มีฝานั่งแค่ครึ่งล่างเตี้ย ๆ เพื่อให้ผู้คุมเห็นตลอดเวลา...อีกด้านของห้องขังจะแสดงสภาพความเป็นอยู่ของนักโทษทั้งเรื่องการกิน นอน ห้องขังเดี่ยว...”

(Chaumphon 2008)

การออกแบบเทคโนโลยีทางสถาปัตยกรรมอย่างผังเรือนจำที่แฝงเทคโนโลยีทางวิศวกรรมสมัยใหม่อย่างการออกแบบการเชื่อมต่อการเปิด-ปิดประตูนั้นนับเป็นการออกแบบการขังนักโทษที่ควบคุมด้วยเทคนิคทางอำนาจใหม่คือ “การสร้างวินัย” ซึ่งสอดคล้องกับภายในเรือนนอน (Wards) ที่ถูกออกแบบให้มีความกว้างและยาวราว 2 - 3 เมตรเพื่อจุนักโทษได้ไม่เกิน 2 คน ซึ่งเป็นลักษณะของเรือนจำจากยุโรป โดยเป็นการทำให้นักโทษแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกมากขึ้น เพื่อที่เทคนิคการควบคุมระเบียบวินัยจะได้ซึมเข้าไปลึกถึงความเป็นปัจเจก และครอบงำทางอำนาจได้อย่างแยบยลมากขึ้น

สถาปัตยกรรมเป็นสิ่งประดิษฐ์อย่างหนึ่งที่มีการออกแบบเพื่อใช้งานตามความประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งในสังคม ดังนั้น หากจะเปรียบสถาปัตยกรรมของเรือนจำสมัยใหม่อย่างตะวันตกเป็นเทคโนโลยีอย่างหนึ่งแล้ว ก็อาจนับได้ว่าเทคโนโลยีการออกแบบตามความประสงค์ของการใช้งานนั้นมีความสำคัญอย่างมากสำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพราะเรือนจำสมัยใหม่นั้นนับเป็นเทคโนโลยีของอำนาจสถาบันแบบเบ็ดเสร็จ (Foucault 1979: 249) เทคนิคที่สำคัญที่ติดมากับแบบแปลนเรือนจำเช่นนี้คือการใช้เทคนิคการสอดส่องโดยสรรพทัศน์ (Panopticon) อันเป็นรูปแบบงานสถาปัตยกรรมเรือนจำตามแนวคิดของเบนทัม (Jeremy Bentham) ที่ออกแบบให้ผู้คุมซึ่งมีทัศนียภาพในการเห็นทุกอิริยาบถของนักโทษผ่านหอคอยที่ตั้งตระหง่านใจกลางเรือนจำ เพื่อคอยสอดส่อง จ้องมอง (surveillance) ให้เป็นร่างกายอยู่ภายใต้อาณัติอยู่เสมอ ด้วยเทคโนโลยีการออกแบบคุกเช่นนี้ทำให้นักโทษคอยเฝ้าระวังควบคุมตนเองไม่ให้ประพฤติดีผิดแผกไปจากแบบแผนปกติ เทคโนโลยีนี้จึงเป็นช่องทางการใช้อำนาจ การควบคุมร่างกายแบบใหม่ที่ละเอียดและก้าวลึกไปเกินกว่าร่างกาย (Foucault 1980: 38) จึงสามารถนับได้ว่าระบบเรือนจำที่สร้างขึ้นใหม่นี้ ได้กลายเป็นเครื่องมือทางการปกครองที่ทันสมัยที่สุดในสยาม ณ ขณะนั้น

การก่อสร้างสถาปัตยกรรมสมัยใหม่นี้ นับหนึ่งสำหรับสังคมที่ไม่มีประสบการณ์หรือการบ่มเพาะวิทยาการและเทคโนโลยีมาอย่างยาวนาน จึงไม่ประหลาดที่การก่อสร้างคุ่นี้ได้เกิดปัญหาในเชิงความรู้วิทยาการในระหว่างที่ทำการก่อสร้างหลายประการ ดังปรากฏในคำกราบบังคมทูลของคอมมิเตตี กรมพระนครบาล ความว่า

“ด้วยคุกใหม่นั้นการใหญ่ทั้งปวงก็เสร็จแล้ว ยังค้างอยู่
แต่ ที่สูบน้ำกับโรงครัวยังรอสูบน้ำ และท่อกับเครื่อง
เหล็ก เตาไฟ ที่เป็นของสังยังไม่เข้ามาถึงกับกองดินใน
คุกเมื่อเวลาทำงานนั้นยังสะสมอยู่มาก...ข้าพระพุทธเจ้า
ได้จัดนักโทษไปขนมูลดินถมที่ลุ่มและฉาบที่ให้เรียบร้อย
อยู่แล้ว ถ้าเครื่องเหล็กมาถึง การครัวและสูบน้ำแล้ว
เสร็จ ก็จะได้ย้ายนักโทษไป...”

(Department of
the Metropolitan Administration 1890)

เมื่อมีเทคโนโลยีสถาปัตยกรรมทางอาญาแล้ว “...ก็ควรทำศาลเสียก่อน ย้ายนักโทษเสียด้วย ประมาณการที่จะทำทั้งปวงนี้อยู่ใน 5 เดือน คงจะสำเร็จ จะได้ย้ายนักโทษ...” กิจกรรมเรือนจำสมัยใหม่นั้นก็ยังคงดำเนินการเสียไม่ได้หากขาดการสร้างศาลไว้ด้วยดังรายงานกราบทูลว่า

“ขอเชิญเทพารักษ์เจตคุปต์หรือ เจตคุตหนึ่ง พระเลื้อเมืองหนึ่ง พระทรงเมืองหนึ่ง พระกาฬหนึ่ง เป็นเทพารักษ์กรมพระนครบาล มีหน้าที่รักษาเจ้าพนักงานผู้รักษานักโทษคุก เป็นผู้ที่มีหน้าที่ปฏิบัติอยู่แลนักโทษก็เป็นที่น่าเกลียดอยู่ทั่วกัน ถ้าย้ายคุกไปไม่เชิญเทพารักษ์ไปด้วยแล้ว เป็นที่ว่าเหว่นัก พวกนี้ร้องขอตั้งนี้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า เทพารักษ์ที่เกี่ยวข้องในการคุณี้ก็เฉพาะแต่เทพารักษ์เจตคุปต์องค์เดียว ที่ควรเชิญไปด้วย...”

(Department of
the Metropolitan Administration 1890)

สิ่งก่อสร้างใด ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนเป็นเทคโนโลยีของพื้นที่การใช้งาน และการที่นำผังเรือนจำสมัยใหม่นี้เข้ามาก่อร่างในสังคมไทยนั้นการกล่าวว่าการนำผังนี้เป็นการคัดลอกมาทั้งหมดในทุกสัดส่วนก็ไม่เป็นการกล่าวเกินจริงแต่อย่างใด เพราะ “...แต่ศาลที่จะไ้เวลานั้น แต่เดิมไม่ได้คิดไว้...” (ศาลนี้หมายถึงศาลเทพารักษ์) การกล่าวเช่นนี้หมายความว่าลักษณะการใช้งานทางสถาปัตยกรรม (Architecture Function) ที่เป็นรากฐานของงานสถาปัตยกรรมไทยนั้นไม่ได้อยู่ในแบบแผนตั้งแต่ต้น การรับเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่จึงแสดงออกให้เห็นถึงท่าทีที่เปะเดิมเสริมแต่งในส่วนการใช้งานที่ไม่ได้ใช้ ดังกล่าวว่า

“...แต่ที่ซึ่งจะทำศาลนั้น ก็ไม่มีที่อันชอบกลเลย
ข้าพระพุทธเจ้าจึงเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า จะต้องแก้ประตู
ทำศาลไว้บนนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงส่งแบบประตูถวาย

พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ทรง
เขียนแบบประพาทนก็ดูพอแก้ไขใช้ได้...”

(Department of
the Metropolitan Administration 1890)

การดัดแปลงแปลน หรือส่วนการใช้งานทางสถาปัตยกรรมนี้ยังคงมี การคง
สภาพไว้ของรูปแบบ และจิตวิญญาณแบบเดิม ดังนี้ “ครั้งจะเชิญไปไว้ที่ตึกสำหรับว่า
การคุกกี้ช้อยู่เพราะศาลเดิมเป็นศาลมียอดปราสาท ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดด้วยเกล้าฯ
ว่า ถ้าจะย้ายไปด้วยแล้วก็ควรทำที่ศาลไว้ให้เป็นยอดปราสาทเหมือนศาลเดิมด้วย จึง
จะชอบ” ซึ่งก็พอจะเห็นกระบวนการการรับเอาเทคโนโลยีของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่ไม่ได้
เป็นการนำเข้ามาทาบหัดเพื่อจะเปลี่ยนแปลงให้สังคมมีความเป็นสมัยใหม่มากขึ้นแต่
อย่างไร แต่การรับเอาเทคโนโลยีเหล่านี้เป็นเพียงเครื่องมือแบบใหม่ที่ทั้งสังคมนำเข้า
มาตั้งไว้แล้วจึงค่อย ๆ เพิ่ม ลด ตัด ทอนในส่วนการใช้งานให้เข้ากับจิตวิญญาณ
แบบเดิม

การคัดลอกการสร้างเรือนจำนั้นหนึ่งเปรียบเทียบเป็นความโอนอ่อนผ่อน
ปรานอนุญาตให้ความเป็นสมัยใหม่ เข้ามาทาบหัดพื้นที่สมัยเก่าได้ ในอีกแง่หนึ่งการรับ
เอาเทคโนโลยีต่าง ๆ นั้นก็เป็นการทุนแรงทางความคิดของสยาม และอ้างเอาได้ว่า
ความเป็นสมัยใหม่ได้มาถึงแล้ว ทว่าการรับเอาเทคโนโลยีต่าง ๆ นั้นเป็นการนำเข้า
สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ทั้งในแง่การวัตถุ และจิตวิญญาณแห่งความคิด ที่ฝังไว้ในทุก ๆ
เทคนิคของเทคโนโลยีเข้ามาฝังรากในสังคมไทยพร้อมกันด้วย

บทวิเคราะห์

การไหลบ่าทางเทคโนโลยีที่สำคัญเพิ่มมากขึ้นในสยามราว พ.ศ. 2440
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีทางสถาปัตยกรรม ซึ่งเข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการ
กำหนดรูปแบบ ประเพณี และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปเริ่มมีการจัดตั้งโรงเรียน
สถานพยาบาล และเรือนจำให้แยกขาดออกมาเป็นลักษณะของสถาบัน
(Institutional) ซึ่งแตกต่างไปจากสมัยก่อนหน้าที่เป็นเพียงหน้าที่ย่อยในสถาบัน
อื่น ๆ เท่านั้น เช่น วัดมีหน้าที่อีกอย่างหนึ่งคือสอนหนังสือ หรือตุลาการศาลมีหน้าที่

อีกอย่างหนึ่งในการควบคุมจำคุกนอกเหนือจากการตัดสิ้นความ จึงมักขังนักโทษไว้ใต้ถุนศาลหรือใต้ถุนบ้านตุลาการเป็นสถานที่ที่ทำหน้าที่ในการจองจำ เป็นต้น การสร้างเรือนจำอย่างตะวันตกนี้มีความสำคัญจนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัส “การคุกการตะรางเป็นความสำคัญของประเทศสมควรจะได้ก่อสร้างสถานที่และให้มีระเบียบเป็นปึกแผ่น” และทำให้ทั่วทั้งสยามเริ่มมีการสร้างเรือนจำที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่เกิดขึ้น

การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างที่เป็นเทคโนโลยีของการลงโทษนั้นนับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่รับเอาอิทธิพลความคิดทางการเมืองแบบหนึ่งเข้ามาในพื้นที่ของอิทธิพลความคิดทางการเมืองแบบไทย ๆ อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าการรับเอาเทคโนโลยีแบบตะวันตกนั้นจะเปลี่ยนมุมมองของชีวิต ไปจนถึงมุมมองทางความคิดทางการเมืองแบบใด แต่อิทธิพลทางความคิดทางการเมืองแบบเดิมยังคงมีการแสดงออกมาให้เห็น เช่น การให้ความสำคัญในการย้ายศาลเพื่อคตความคิดในการป้องกัน การหลบหนีของนักโทษมากกว่าการสร้างสิ่งก่อสร้างแบบสมัยใหม่ด้วยความเชื่อว่าการคุมกันสมัยใหม่จะทำให้นักโทษถูกคุมขังอย่างแน่นหนา

อย่างไรก็ตาม ความเป็นสมัยใหม่นี้ก็ได้ทำให้วัตรกรรมของการลงโทษแบบใหม่เกิดขึ้น และเข้ามาแทนที่การลงโทษแบบเดิมที่เป็นการจัดการกับร่างกายด้วยความรุนแรงซึ่งหน้าอย่างโจ่งแจ้ง (Garland 1991) โดยหนึ่งในเทคโนโลยีที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งในการครอบงำร่างกายของมนุษย์สมัยใหม่คือ สรรพทัศน์ (Panopticon) ที่เสมือนเป็นเทคโนโลยีที่ถืออำนาจในการตรวจตราและควบคุมมนุษย์ ต่อจากเทคโนโลยีสมัยโบราณ (Foucault 1979) การสร้างเรือนจำสมัยใหม่ให้เป็นสถาบันที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีทางวินัยที่มาจากการใช้เทคนิคและเครื่องมือจากตะวันตก นับเป็นการเข้ามาจัดการกับนักโทษด้วยอำนาจของความคิดทางการเมืองแบบสมัยใหม่แทนที่การจัดการอาชญากรด้วยอำนาจแบบอาญาสิทธิ์ที่ไม่ได้มีความชอบธรรมอีกต่อไป โดยการแทนที่ของความคิดทางการเมืองเช่นว่าไม่ได้เข้ามาในลักษณะของการสับเปลี่ยนแทนที่ แต่เป็นการเบียดขับความคิดทางการเมืองแบบเดิมให้ไกลห่างออกไป ดังจะได้กล่าวถึงพื้นที่ของการลงโทษประหารชีวิตที่เขยิบหนีห่างออกไปลับตาคนเรื่อย ๆ ในหัวข้อถัดไป

ตะแลงแกงที่ฆ่า ป่าช้าเจียบังัน และการลงโทษในที่ห่างไกล

การประหารชีวิตในสังคมไทยก่อนหน้าการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาราว พ.ศ. 2540 นั้นมักจัดขึ้นบนลานโล่งกลางเมือง ดังเช่นในอยุธยาที่มักใช้บริเวณตะแลงแกงกลางเมืองเป็นที่ประหาร ซึ่งเป็นการแสดงถึงพระราชอำนาจอย่างเด็ดขาด และเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญมากในการเป็นพระมหากษัตริย์ นั่นคือการคุ้มครองผู้ที่อยู่ใต้ปกครองที่เป็นการลงโทษทัณฑ์ (Danda) (Chanthonwong & Samutwanit 1980) อย่างไรก็ตาม สังคมไทยโบราณนั้นผูกพันกับความคิดและคติความเชื่อทางพุทธศาสนา ทั้งในแง่โลกทัศน์ การปกครอง หรือความคิดทางการเมือง ดังนั้นการแสดงออกในสิทธิ และความชอบธรรมของพระมหากษัตริย์จึงเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบการปกครองในรัฐแบบศักดินา ประเด็นหนึ่งที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันในหมู่นักประวัติศาสตร์ศิลปะประเด็นหนึ่งคือ การก่อรูปทางสถาปัตยกรรมไทยนั้นยึดถือกฎเกณฑ์ที่มีอิทธิพลจาก “จักรวาลทัศน์แบบไตรภูมิ” (Kanyanamit 1996) ในด้านรูปแบบสถาปัตยกรรม ทั้งการสร้างวัด และพระราชวังที่เป็นดั่งสิ่งก่อสร้างทางจิตวิญญาณอุดมการณ์ในสังคม

ในแง่ของการลงโทษ การรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การสถาปนาระบบกฎหมาย และการสร้างกระบวนการยุติธรรมสมัยใหม่ก็ทำให้การจัดการเรือนจำและการคุมขังนักโทษเปลี่ยนแปลงตามไป ดังเห็นได้จากใน พ.ศ. 2444 พระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำได้ถูกตราขึ้นพร้อมกับการหลั่งไหลของ “วิธีคิดแบบอาณานิคม” (Colonialism) ที่มาพร้อมกับลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) และทำให้เทคโนโลยีสถาปัตยกรรมของเรือนจำเอื้ออำนวยความสะดวกแก่นักโทษอย่างน่าแปลกประหลาด รวมทั้งวิธีการในการลงโทษที่ดูเป็นขั้นตอนสลับซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างความสมัยใหม่ในการลงโทษได้ทัดเทียมตะวันตกในแง่หนึ่ง แต่การลงโทษประหารชีวิตดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่ยกขาดออกไป ดังเห็นได้จากการถูกละทิ้ง ของคอมมิวนิสต์ (คณะกรรมการ) กรมพระนครบาลที่ปรากฏเพียงการสร้างห้องสำหรับนักโทษประหารในคุกความว่า “...ห้องสำหรับนักโทษที่จะต้องประหารชีวิตอีกอย่างหนึ่ง ในคุกยังไม่มี ขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่ห้องในคุก ๆ ละ 4 ห้อง ประมาณเงินที่จะใช้เป็นเงิน 24 ชั่ง 78 บาท 24 อัฐ” พิจารณาได้ว่าภายใต้ความเป็นสมัยใหม่ของเทคโนโลยีแผนผังเรือนจำที่สร้างขึ้นนั้นการใช้สอยพื้นที่ถูกสงวนไว้ใช้สำหรับการจองจำเพื่อแสดงให้ชาวตะวันตก

เห็น และเป็นข้ออ้างของการ “เป็นสมัยใหม่ของสยาม”

ในการประหารชีวิตพิธีกรรมทางเอกสารทั้งหมด ถูกจัดการอย่างละเอียดเรียบร้อยในเรือนจำ เริ่มจากการถ่ายรูปและพิมพ์ลายมือไว้เป็นหลักฐานภายหลังจากศาลตัดสินประหารชีวิตนักโทษ และส่งตัวนักโทษเข้าขังในห้องขังนักโทษประหารในคุกกองมหันตโทษ และเมื่อกรมราชทัณฑ์รับคำสั่งประหารชีวิตจากกระทรวงมหาดไทยแล้ว เจ้าหน้าที่ของเรือนจำจะนำนักโทษยืนย่นตัวที่เป็นพิธีการชี้ตัวทางศาล ก่อนวันประหารเจ้าหน้าที่จะอ่านคำพิพากษาให้นักโทษฟังอีกครั้ง แล้วนิมนต์พระมาเทศนาเรื่องบาปบุญกัณฑ์หนึ่ง วันประหาร นักโทษจะถูกส่งตัวออกจากเรือนจำในเช้ามืด ขึ้นรถยนต์ไปลงรถยนต์ของกรมเจ้าท่าลากจูงไปตามลำน้ำเจ้าพระยาเพื่อเคลื่อนย้ายนักโทษไปยังที่ลานประหาร

พื้นที่ของการลงโทษประหารชีวิตในยุคสถาปนากระบวนการลงโทษสมัยใหม่นี้ ไม่ได้เกิดขึ้นบนพื้นที่สี่แยกตะแลงแกงกลางพื้นที่สาธารณะเหมือนการปฏิบัติในรัฐโบราณ แต่กลับกำหนดให้ใช้ลานประหารที่เป็นพื้นที่ในเขตวัดที่ร้างและห่างไกลออกไป ลานประหารมักถูกจัดเตรียมขึ้นในเขตรกร้างหรือป่าช้า จากบันทึกการลงโทษประหารชีวิตถูกจัดขึ้นที่ป่าช้าเขตวัดตั้งแต่วัดโคกหรือวัดพลับพลาชัย เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย (Department of the Metropolitan Administration 1887) ต่อมาได้ย้ายห่างออกไปที่วัดตึกสงฆาราม หรือ วัดมักกะสัน เขตราชเทวี วัดภาษี บริเวณริมคลองแสนแสบ เขตวัฒนา และวัดหนองจอก เขตหนองจอก ตามลำดับ ส่วนพื้นที่ปกครองฝั่งธนบุรีการประหารถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่วัดคลองบางปลากด จังหวัดสมุทรปราการ ก่อนที่จะย้ายไปใช้วัดโบสถ์อันเป็นพื้นที่วัดที่ถูกทิ้งร้างไว้เป็นเวลานาน การที่กำหนดสถานที่ลงโทษประหารชีวิตห่างไกลจากตัวเมืองหลวงออกไปเรื่อย ๆ นี่นั่นเป็นสิ่งที่แตกต่างจากสมัยก่อนหน้าที่การลงโทษมักจะเกิดขึ้นกลางพระนคร หรือใจกลางเมืองบริเวณทางสี่แยกตะแลงแกงอย่างเปิดเผยต่อสาธารณะ

โดยปกติแล้วการจัดการกับความตายในศาสนาพุทธ นิยมทำพิธีกันในพื้นที่ที่เป็นป่ากร้างห่างไกลเช่นป่าช้า ดังนั้นป่าช้าจึงเป็นพื้นที่ของผี และวิญญาณจำนวนมากซึ่งคนทั่วไปไม่ยำเกรง (Amphonphan et al. 2015) ในทำนองเดียวกันลานประหารที่เป็นพื้นที่ที่กระทำการอัปมงคลและอนุমানได้ว่าเป็นลงโทษต่อตัวนักโทษ โดยที่นักโทษเหล่านั้นมิได้ยินยอมนัก จึงไม่ควรจัดให้อยู่ในพื้นที่ชุมชนจนเกินไป และ

ต้องกีดกันออกไปให้ห่างจากสังคม

พิธีกรรมการลงโทษ ณ ลานประหารจากคำบอกเล่าจะเริ่มจากการปักหลักประหาร ตั้งศาลเพิงตา ล้อมสายสิญจน์โดยรอบพื้นที่นั่งทำพิธีบวงสรวงเทพยดาฟ้าดินและภูตผี โดยมีเพชฌฆาตและเจ้าหน้าที่นั่งรวมกันอยู่ภายในวงสายสิญจน์ ก่อนที่จะมีการไหว้ครุจะมีการทำประตูป่ามีหน้าที่เป็นประตูกั้นระหว่างหลักประหารกับพื้นที่ที่ใช้บวงสรวง เมื่อทำการประหารชีวิตเสร็จเพชฌฆาตต้องรีบออกไปทางประตูเดิมและพ้นประตูทั้งทันที เป็นการเปรียบเปรยไม่ให้วิญญาณนักโทษที่ถูกประหารไปแล้วตามมาแก้แค้นเพชฌฆาตได้ และปล่อยให้หลงทางอยู่ในป่า (Charubun & Phanomchai 2004) จากคำบอกเล่าเหล่านี้เองสอดคล้องกับภาพถ่ายการประหารชีวิตที่มีการใช้สอยพื้นที่โล่งกว้างในการลงโทษ และยังคงมีราษฎรยืนดูโดยทั่วไป เมื่อการประหารสิ้นสุดแล้วมักทำการฝังร่างของนักโทษไว้ซึ่งสอดคล้องกับหลักการปฏิบัติของคติพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับการจัดการศพในสังคมไทยที่ถือว่าเป็นการ “ตายโหง” ซึ่งเป็นการตายแบบไม่ปกติและปัจจุบันทันด่วน

ในศาสนาพุทธนั้นการเวียนว่ายตายเกิดนั้นอธิบายไว้ในพระไตรปิฎก การตายนั้นเป็นการดับสิ้นไปของสิ่งที่เรียกว่า นามรูป (รวมเรียกว่าขันธ 5) ที่มีองค์ประกอบของการตายทั้งสองลักษณะคือการตายทางรูปธรรม (ทางรูปกาย) และการตายทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม (นามรูป) ซึ่งมีในพระอรหันต์ ส่วนการตายของมนุษย์ทั่วไปนั้นเป็นกระบวนการตายของรูป โดยส่วนที่เป็นนามธรรม (เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ยังคงอยู่ เหตุแห่งการตายเกิดจากอำนาจของกรรมที่เรียกว่า “อุปฆาตกรรม” ซึ่งเป็นกรรมตรวน การประหารชีวิตเป็นการตายอย่างฉับพลันทันที การถูกสั่งประหารชีวิตจึงถือเป็นกรรมตรวน หรือเป็นอุปฆาตกรรมที่ทำให้ถึงแก่ชีวิต ซึ่งบางกรณีอาจยังไม่ถึงกาลอันเหมาะสมก็ได้ จึงถือความตายเช่นนี้ว่าเป็นความตายแบบ “อุปัจเฉทกมรณะ” (Dutsadimethang Kuro & Malawochiro 2006) เรียกได้โดยง่ายว่าตายโหง

ความเชื่อหนึ่งเกี่ยวกับการตายโหงคือ ความตายทางรูป หรือทางกายภาพอย่างฉับพลัน โดยสิ่งที่ยังคงเหลือไว้อยู่คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยเชื่อว่าผู้ที่ตายแบบนี้ยังคงจิตที่มีความพยาบาท ริษยา อาฆาต หรือยังคงมีความอาวรณ์ อยู่เนื่องจากถูกบังคับให้ตาย โดยผู้ต้องคำสั่งประหารไม่ยอมรับในคำสั่งนั้น แต่ต้องจำใจ

ยอมสยบต่อการลงโทษเท่านั้น สิ่งที่ยังคงเหลืออยู่ที่เรียกว่า วิญญาณ หรือ ผี ซึ่งมีความชั่วร้าย ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรเกรงกลัว และระมัดระวัง ซึ่งในการจัดพิธีกรรมในการประหารชีวิตนับแต่อดีตจะต้องมี “การสะกดแก้อาถรรพณ์วิญญาณนักโทษ” โดยราชมัลหรือเพชรฆาตเพื่อให้การตายนั้นถูกควบคุมอย่างแท้จริง ซึ่งพ้องกับความเชื่อเรื่องการเร่ร่อนของวิญญาณที่ว่าเมื่อมีคนตาย โหง ฌ ที่ใด วิญญาณของผู้ตายก็จะติดอยู่ตรงนั้นไม่ไปไหน (Narudon Mahaponyo 2018) ดังนั้นการประหารชีวิตนักโทษที่จะทำให้เกิดวิญญาณร้ายเหล่านี้จึงถูกเลือกทำโทษ และผนึกไว้ในพื้นที่ห่างไกล ไปพร้อมกับความพยายามซุกซ่อนความคิดแบบโบราณจารีตไว้ในที่ห่างไกลอย่างสงบและแนบเนียน

การจัดพิธีประหารในที่ห่างไกลนั้นเป็นประเด็นหนึ่งในการพยายามนำเข้าสู่ความคิดของการจัดการพลเมืองแบบใหม่เข้ามาในสังคม ดังจะเห็นได้จากการก่อร่างทางสถาปัตยกรรมที่มีการทับซ้อนกันระหว่างวิถีคิดทางเทคโนโลยีแบบจารีตเดิม (การใช้พื้นที่การลงโทษในป่าช้าของวัดที่รกร้าง) และการรับเอาศิลปะตะวันตกที่เข้ามาพร้อมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ (การสร้างเรือนจำสมัยใหม่ไว้กลางเมือง) อันเป็นสัญลักษณ์ของข้ออ้างการจัดการพลเมืองที่ทันสมัย อย่างไรก็ตาม แนวคิดบางอย่างของการลงโทษนั้นก็ถูกเบียดขับ และเนรเทศให้ห่างออกไปเรื่อย ๆ ทว่าก็ไม่หายไปจากสังคมเสียทีเดียว สิ่งที่ยืนยันคือการพยายามเบียดขับความ “ไม่เป็นสมัยใหม่” รวมทั้งแบบแผนพิธีการแบบจารีตออกไปจากตัวเมืองมากที่สุด และสถาปนาโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ขึ้นกลางพระนคร ความพยายามนี้ยังเห็นไปยังหัวเมืองมณฑลต่าง ๆ ตั้งแต่ มณฑลพายัพ (เชียงใหม่) มณฑลนครราชสีมา มณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร (อุดรธานี) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การประหารและพื้นที่ลานประหารยังคงเป็น “ความจำเป็น” ภายในรัฐ เนื่องจากความคิดพื้นฐานเรื่องการอยู่ร่วมกันภายในรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและปัจเจกอธิบายได้ว่าแต่ละคนมีความเจริญรุ่งเรือง หรือล้มเหลว ได้นั้นมาจากกรรมที่เจ้าตัวได้กระทำไว้ และการกระทำที่ส่งผลสืบคลอนความปลอดภัยในรัฐ ก็ย่อมต้องลงโทษให้สาสมกับการกระทำ นับหนึ่งความหมายของการประหารชีวิตนั้นสอดคล้องกับความคิดทางเมืองไทยที่สิทธิ์ในการมีชีวิตอยู่นั้นไม่ได้เป็นสิทธิ์ที่มีอยู่อย่างอิสระตามธรรมชาติ และเป็นทรัพย์สินของปัจเจกชน แต่สิทธิ์เหล่านั้นจำเป็นที่จะต้องมอบให้ผู้ปกครองอย่างเบ็ดเสร็จเพื่อทำหน้าที่ในการปกครองชีวิตและอิสรภาพ

บทวิเคราะห์

การจัดการกับความตายด้วยความรู้ของรัฐสมัยใหม่เป็นการจัดการทางเอกสารอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นเครื่องมือและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อควบคุมและปกครองประชากรเชิงเอกสาร ทำให้ประชากรมีตัวตนทางเอกสารซึ่งเป็นการสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาให้กับประชากร และขยายปริมณฑลของค่านิยมการเป็นพลเมืองในรัฐสมัยใหม่ วัตถุประสงค์และการบันทึกทางราชการนี้เองได้ช่วยทำให้รัฐสามารถควบคุมและครอบงำกรอบความคิดว่าด้วยพลเมืองให้กลายเป็นสำนักของการปกครองจากภายในตัวปัจเจก เพราะเทคโนโลยีที่วุ่นนี้เป็นการสร้างพันธะทางการปกครองที่ยึดโยงอัตลักษณ์บุคคลกับกฎหมายและการลงโทษ ดังนั้นเทคโนโลยีทางเอกสารและการระบุตัวตนจึงสามารถก่อร่างสร้างความเป็นพลเมือง รวมทั้งสร้างความชอบธรรมในการปกครองสมัยใหม่ได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด

แม้ว่าการปกครองของรัฐสมัยใหม่จะเลือกใช้เทคโนโลยีการจัดการปกครองรูปแบบใหม่คือการดำเนินการผ่านการระบุตัวตนทางเอกสารที่ดำเนินการภายใต้ระบบกรมพระนครบาลหรือสถาบันเรือนจำสมัยใหม่ แต่การจัดการกับความตายในระดับพหุคูณนั้นก็เป็นการจัดการการลงโทษประหารชีวิตในรูปแบบเดิมคือการจัดการพิธิการประหารชีวิตในป่าช้าที่ห่างไกลเมืองและสังคม ด้วยเครื่องมือการประหารชีวิตที่เป็นแบบเดิมคือคมดาบ อาจแตกต่างกันในยุคก่อนหน้านี้ที่มีเครื่องมือได้หลายแบบ และสถานที่ในการประหารชีวิตมักจัดกันกลางเมืองเพื่อการประจานเป็นหลัก

ในสถานะของการลงโทษประหารชีวิตที่วุ่นนี้ยังสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นการคงไว้ซึ่งคติการปกครองรูปแบบเดิมที่ไม่ได้เลือนหายไป อีกทั้งยังไม่สามารถสรุปได้ว่ากรอบความคิดทางการเมืองแบบใหม่สามารถทดแทนกรอบความคิดทางการเมืองแบบอาณานิคมโบราณ แต่กรอบความคิดทางการเมืองของรัฐสมัยใหม่ได้เคลื่อนเข้ามาทับทับกรอบความคิดแบบเดิม และใช้เทคนิคในการหลบซ่อนปฏิบัติการแห่งความรุนแรงไว้ เพื่อเบียดบังไม่ให้ความเป็นรัฐสมัยใหม่ที่ขับเคลื่อนด้วยกรอบความคิดสถาบันทำงานได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นการแสดงออกของกรอบความคิดทางการเมืองและการจัดการของรัฐชาติสมัยใหม่ของรัฐสยามจึงเป็นการแสดงออกที่ผสมกันของความคิดทางการเมืองแบบโบราณเดิม และความคิดทางการเมืองแบบรัฐสมัยใหม่ที่เพิ่งเคลื่อนเข้ามา

การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่มีการแสดงออกร่วมกันนับเป็นการประนีประนอม (Compromised) ทางความคิดแบบหนึ่งที่มีเกิดการปะทะต่อสู้กันอย่างเสมอซึ่งก็มักทำให้การแสดงของความคิดเห็นทางการเมืองเปลี่ยนไปตามบริบทของประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นในประวัติศาสตร์หัวข้อถัดไป

แผลเป็นจากมิต ลูกตะกั่ว กับรอยกระสุนบนผนัง

“...การประหารชีวิตด้วยการตัดศีรษะนั้นเป็นสิ่งที่น่าสยดสยองอย่างยิ่ง สยดสยองสำหรับผู้ที่ถูกประหาร ผู้ประหาร และผู้ที่มีหน้าที่ควบคุมโดยทั่วไป บางครั้งเป็นการทรมานอย่างน่าเวทนา เพฆฆมาตบางคนไม่มีความชำนาญ มีการผิดพลาดบ่อย ๆ บางครั้งมีเสียงโอดครวญอย่างน่าสงสาร เพราะแทนที่จะฟันคอ กลับฟันถูกบนศีรษะบ้าง บนหลังบ้าง...ถ้าเปลี่ยนเป็นวิธีการยิงเสียจะทุนค่าโง่ห่วยมาก และจะไม่มีทรมานดังกล่าวข้างต้น และจะไม่น่าสยดสยองต่อใครมากนัก และไม่ต้องมีการเตรียมอย่างไร อย่างมากก็เพียงพาไปยืนเอาผ้าปิดตานั่น...”

(Nitithada 1934, Minutes of the House of Representatives 1934)

ในทศวรรษที่ 2470 ประเด็นโครงการการสร้างเรือนจำแห่งใหม่ถูกหยิบยกขึ้นพิจารณาอีกครั้ง และปรากฏความพยายามในการจัดตั้งโครงการอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม หลังจากการมีดำริย้ายโครงการสร้างเรือนจำกลางตั้งแต่ทศวรรษที่ 2450 ดังนั้นทีกของกระทรวงมหาดไทยว่า “...แต่กระทรวงมหาดไทยเห็นว่าข้อสำคัญเบื้องต้นนั้นย่อมเกี่ยวแก่การที่จะต้องจัดสถานที่คุมขังให้เป็นการสมควรขึ้นก่อนอย่างอื่น” (National Archives 1927, Record of the Bang Kwang prison building project (1927 - 1928)) ราวปลาย พ.ศ. 2470 โครงการสร้างเรือนจำกลางก็เริ่มสร้างขึ้นในพื้นที่ตำบลบางขวาง อำเภอดลาดหลวง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้

เริ่มจัดซื้อที่ดินไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว ขณะนั้นได้ให้นายช่างฝรั่งประจำกรมสุขาภิบาล ชาร์ลส์ เบอเกอแลง (Charles Beguelin) เป็นผู้ออกแบบอาคารต่าง ๆ ภายใน เรือนจำ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับผังเรือนจำแบบเดิม คือ มีอาคารหอสังเกตการณ์เป็น ศูนย์บัญชาการด้านหน้าเรือนจำ และมีพื้นที่แดนส่วนกลางเป็นแนวยาวยื่นออกไปจาก ศูนย์บัญชาการ ซึ่งมีรั้วห้อมล้อมพื้นที่อาคารเรือนนอนที่แผ่แยกออกไปจากแดน ส่วนกลางอยู่อีกที่หนึ่ง การก่อสร้างกินเวลาอยู่ร่วม 4 ปี เทคโนโลยีทางสถาปัตยกรรม เหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นเทคโนโลยีการควบคุมอาชญากรที่เป็นสัญลักษณ์ของประเทศไทย ที่ดำเนินตามนโยบายตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศในยุโรป และเมื่อก่อสร้าง เสร็จจึงเริ่มมีการย้ายนักโทษมา ซึ่งเรียกว่า เรือนจำกองมหันตโทษ และทำให้เรือนจำ เดิมกลายเป็น เรือนจำกองลหุโทษ

ความสำเร็จแล้วเสร็จของเรือนจำได้เข้ามาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ในทางการเมืองการปกครองที่นิยมเรียกว่า “การปฏิวัติสยาม” ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2475 แง่หนึ่งของการเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้เป็นวิถีคิดที่พลิกผันของอำนาจตุลาการ และกระบวนการยุติธรรมโดยสิ้นเชิง ดังเห็นได้จากการตอบโต้เรื่องการลงโทษ ประหารชีวิตระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะกรรมการราษฎร (Thepsongkhro 2019) จากการเปลี่ยนแปลงอย่างแตกหักนี้ทำให้คณะราษฎรพลิก พื้นฐานของกรมราชทัณฑ์ขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2476 อันถือเป็นหมุดหมายของการ เปลี่ยนแปลงระบบการลงโทษในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม การพยายามพลิกผันระบบ การลงโทษนี้ คณะราษฎรมีความตั้งใจให้ระบบการลงโทษนั้นมีฐานอำนาจทาง ตุลาการอยู่ที่สภาผู้แทนราษฎร แต่ความขัดแย้งจากการพยายามประนีประนอมของ อำนาจในทางตุลาการกลับขาดสะบั้นลงด้วยความตึงเครียดของพระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในกรณีที่รัฐบาลตั้งศาลพิเศษในกรณีกบฏการปกครอง พ.ศ. 2476 และพระองค์ไม่ทรงลงพระปรมาภิไธยในการตัดสินประหารชีวิต ซึ่งใน กรณีนี้อาจเป็นเหตุหนึ่งให้พระองค์สละราชสมบัติโดยทรงสมัครพระราชหฤทัยในราว ปลายปีถัดมา

ไม่ว่าจะเป็นการบังเอิญหรือโดยเจตนา ในปีเดียวกันรัฐบาลได้ร่างกฎหมาย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะอาชญา พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม วิธีพิจารณาณลักษณะความอาชญา และพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย

อาญาทหาร ที่บังคับใช้มาตั้งแต่ ร.ศ. 127 ประเด็นการลงโทษหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงไป คือ วิธีการประหารชีวิตจากที่ต้องประหารด้วยการ “เอาไปตัดศีรษะเสีย” เป็น “เอาไปยิงเสียให้ตาย” ซึ่งการเปลี่ยนแปลงวิธีการนี้เองเป็นหนึ่งในกระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่ของรัฐประชาชาติ เพราะความรังเกียจ “วิธีการประหารชีวิต” นั้นแทรกซึมไปในวิถีคิดและการดำเนินชีวิตดังที่ได้กล่าวไปซึ่งความรู้สึกรังเกียจนี้ยังปรากฏอยู่ในบันทึกของกรมตำรวจเรื่องการส่งเครื่องประหารคืนกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2477 ดังนี้

“...กรมตำรวจเห็นว่าเมื่อมิได้มีการประหารชีวิต...(หัวัดโบสถ์) แล้ว ก็ไม่ควรจะเก็บเอาเครื่องประหารดังกล่าวไว้ยังสถานที่ตำรวจบางปลากด เพราะนอกจากจะศูนย์หายแล้ว ยังเป็นที่รังเกียจแก่ผู้ที่อยู่ที่นี่ จึงขอมอบคืนสิ่งของเครื่องใช้เหล่านี้...เพื่อท่านจะได้จัดการรับสิ่งของเหล่านั้นไปเสียทั้งหมดในเร็ววันจะเป็นการดี...”

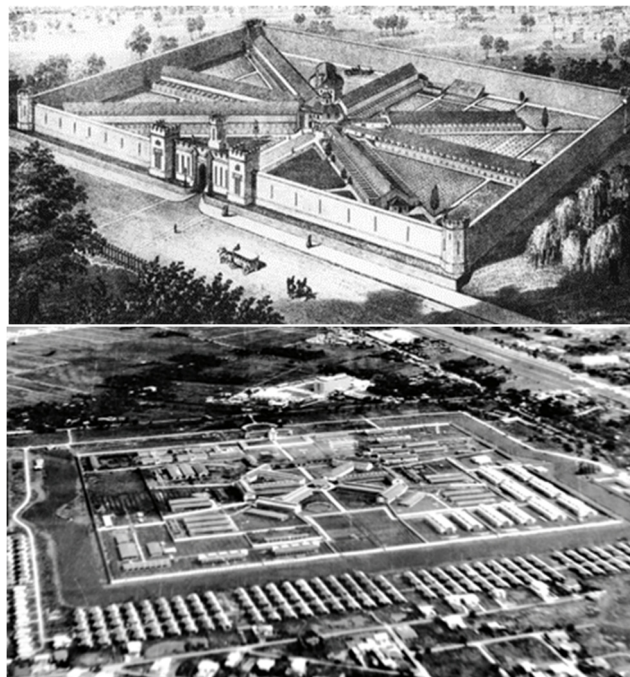
(National Archives 1934, Record of the returning of the utensils for execution)

ความรู้สึกหวาดกลัว รังเกียจ ของประชาชนทั่วไปนี้เองเป็นการส่งเสริมให้มีการเบียดขับวิถีคิดเรื่องการปกครองผ่านการประหารชีวิต ทางหนึ่งเริ่มเกิดข้อถกเถียงเรื่องประหารชีวิตนี้เองเป็นการปลดแอกวิถีคิดทางด้านการปกครองแบบเจ้าชีวิต ดังที่เคยมีมา แต่การต่อสู้กันในวิถีคิดของการยกเลิกการประหารชีวิตนั้นกลับถูกตีตกตลอดมาในสังคมไทยซึ่งจะแยกอธิบายออกไปจากบทความนี้ เมื่อการประหารชีวิตยังไม่ถูกยกเลิก และสังคมไทยส่วนหนึ่งก็ยังคงเรียกร้องการประหารชีวิต การอยู่ร่วมกันของการลงโทษเช่นนี้จึงจบด้วยการผลักการลงโทษประหารชีวิต กลับไปในสถานที่ปิดมิดชิด และไม่เกิดอันตรายให้แก่ประชาชน ดังเห็นได้จากการออกคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 1807/2478 เรื่อง ระเบียบการประหารชีวิตนักโทษ ที่มีการเปลี่ยนพื้นที่ในการประหารชีวิตความว่า “...สถานที่สำหรับประหารชีวิตต้องอยู่ในที่ซึ่งไม่อาจเกิดภัยอันตรายแก่ประชาชน” ซึ่งพื้นที่เดียวที่เหมาะสมกับการประหารชีวิตนั้นคือ “เรือนจำ” โดยกล่าวได้ว่าพื้นที่เรือนจำที่ตั้งไว้บนรัฐประชาชาตินั้นมีหน้าที่กักขัง และลงโทษการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาชนที่เป็นรัฐชาติสมัยใหม่ในรัฐ

ไม่ใช่การลงโทษเพื่อแสดงออกถึงพระราชอาญาสิทธิของเจ้าปกครองในรัฐบาลแบบเดิมอีกต่อไป ดังนั้นตามหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ 5636/2478 เรื่อง ระเบียบการประหารชีวิตนักโทษ จึงมีการกำหนดให้เรือนจำกลางบางขวางดำเนินการประหารชีวิต หรือบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลหรือคำสั่งเจ้าพนักงาน ซึ่งเป็นช่องทางในการใช้อำนาจตุลาการของประชาชน

ภายหลังจากการปฏิวัติการปกครองสยามไทย ในทางหนึ่งนวัตกรรมเชิงกลของการลงโทษก็ทวีความเข้มข้นและสลับซับซ้อนมากขึ้น ใน พ.ศ. 2478 ระบบเรือนจำห้องขังแบบบล็อกเซลล์เจ็ดแถวแผ่รัศมีออกจากหอสังเกตการณ์ก็ถูกนำมาตั้งวางในสังคมไทย เรือนจำแห่งใหม่นี้ถูกสร้างขึ้นบริเวณตรงข้ามปากคลองเปรมประชากร ในท้องที่บางเขน กรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วย เรือนจำ ทัณฑสถาน และสถานราชทัณฑ์อื่น ๆ เช่น โรงเรียนฝึกอาชีพ และทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์ เรือนจำนี้ประกอบด้วยสิ่งปลูกสร้างหลักคือ หอสังเกตการณ์กลาง (Central Surveillance Observatory) ตั้งอยู่กลางหมู่อาคารที่เป็นอาคารเรือนนอน 2 ชั้น รูปตัวที่ ทั้ง 6 อาคารเป็นลักษณะวงกลมแผ่ออก ซึ่งเป็นนวัตกรรมเชิงกลการออกแบบของฮาร์วิลแลนด์ (Haviland's Mechanical Innovations) (ภาพที่ 2 เปรียบเทียบภาพวาดเรือนจำ Eastern State Penitentiary ที่สหรัฐอเมริกา และเรือนจำกลางคลองเปรม) ลักษณะอาคารเป็นอาคารผนังเรียบเกลี้ยง ไม่มีการประดับตกแต่งหรือลายโค้งเว้าของซุ้มประตูอันเป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมแบบทันสมัย (Modern) ลักษณะของเรือนนอนถูกออกแบบให้แต่ละห้องยังคงสามารถจูนักโทษได้ไม่เกิน 2 คน และแต่ละห้องเรียงเป็นแนวยาวไปตลอดช่วงอาคารที่มีส่วนระบายความร้อนโดยระบบสุขาภิบาลที่ไหลไปแต่ละห้อง และมีช่องรับแสงระบายอากาศ ที่อยู่ติดกับอาคารห้องขังนั้นเป็นลานออกกำลังกายกลางแจ้ง การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการออกแบบนี้เป็นการแก้ไขความเจ็บป่วยทางสังคม และสร้างสภาพแวดล้อมที่สามารถคาดการณ์และควบคุมได้ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของการปรับโครงสร้างการออกแบบ และแสดงให้เห็นถึงเทคโนโลยีของการออกแบบจากสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีในการมุ่งแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมในแต่ละบุคคลผ่านสภาพแวดล้อมที่ดีและสะดวกสบายทางร่างกายเพื่อนำทางไปสู่การสำนึกผิด มากกว่ามุ่งควบคุมอาชญากรที่เสมือน “กรงขังมนุษย์” (Hitchcock 1981: 121) ซึ่งนับว่า

เป็นเทคโนโลยีในการออกแบบสถาปัตยกรรมทางอาญาแบบใหม่ที่ถูกคัดลอกมาใช้งานในสังคมไทย

ภาพที่ 2 ภาพเปรียบเทียบภาพวาดต้นแบบเรือนจำสมัยใหม่ที่
Eastern State Penitentiary Philadelphia Pennsylvania (บน) และ
เรือนจำกลางคลองเปรม ณ ขณะสร้างเสร็จ (ล่าง)
(Department of the Metropolitan Administration 1890)

รอยกระสุนปืนนัดแรกที่เกิดขึ้นบนฝาผนังเรือนจำอาจนับว่าเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2480 กรณีการประหาร เชียน บุญกันสอน เนื่องจากการประหารชีวิตกบฏ นายสิบใน พ.ศ. 2478 ในกรณีการลงโทษ สวัสดิ์ มหะหมัด เป็นคดีการเมืองที่ตัดสิน

โดยศาลพิเศษทางการเมือง การพิจารณาการลงโทษเชิงนโยบายของรัฐเป็นการต่อสู้เชิงอำนาจที่ไม่อาจเห็นประเด็นของการลงโทษได้สมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม การลงโทษในที่ลับตานี้เป็นการใช้งานร่วมกันระหว่างสิ่งประดิษฐ์เชิงกลและสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ซึ่งถือเป็นการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่มีอยู่ในการเปลี่ยนแปลงและสร้างความรู้ความคิดตลอดจนอุดมการณ์บางอย่าง

การเปลี่ยนแปลงวิธีการลงโทษประหารชีวิตมาเป็นการใช้กระสุนปืนที่เป็นเทคโนโลยีของอาวุธ และมีกลไกอย่างสลับซับซ้อนมากกว่าคมดาบ ที่ไม่มีเทคโนโลยีสมัยใหม่อื่นใดนอกจากสัญญาของวิธีคิดเรื่อง “อาญาสิทธิ์ของพระมหากษัตริย์” ซึ่งเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นการประหารด้วยคมดาบจึงขัดกับวิธีคิดที่ใช้กฎหมายที่มาจาก “ประชาชน” เป็นความชอบธรรมในการลงโทษ พร้อมด้วยการตัดข้อความที่แสดงถึงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ออกไปในกฎหมายลักษณะอาญา (Tewthanom 2007: 173) และบางความเห็นกล่าวว่าการประหารชีวิตด้วยปืนนั้นเป็นเกียรติยศของทหารซึ่งอาจเป็นราษฎรทั่วไปที่ไม่ใช่เลือดชาติดะดงเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า “ข้าพเจ้าเห็นชอบที่สุด...การยิงให้ตายนั้นเป็นเกียรติยศ แต่ก่อนถือว่าเป็นเกียรติยศ ดังในวิธีการของทหาร...” (Nitithada 1934) หรือความเห็นแย้งว่า

“...การที่จะฆ่าคนโดยการยิงเป้า นั้นเป็นธรรมเนียม
ประเพณีนิยม แต่ถ้อยกันในหมู่ทหารว่า เป็นเกียรติยศ
อันหนึ่งซึ่งการที่คนใดจะตายด้วยอาวุธ กระสุน แต่ถ้าว
หากว่าจะนำมาใช้ทั่ว ๆ ไปแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกว่
เกียรติยศของทหารจะน้อยไป...”

(Ronsitthiphichai 1934)

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีทั้งทางเครื่องมือจักรกล และทางสถาปัตยกรรมนั้นหากมองย้อนไปอย่างถ้วนถี่จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงจากคมดาบเป็นกระสุนปืน นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความพลิกผันของวิธีคิดในเรื่องของการปกครองมากกว่าเป็นวิวัฒนาการหรือความมีมนุษยธรรมที่เพิ่มมากขึ้น เพราะแม้ว่าจะเปลี่ยนแปลงวิธีการในโทษประหารไปมากมายเพียงใด แต่กรอบความคิดการ

ปกครองในรัฐสมัยใหม่ และรัฐประชาชาตินี้ก็ยังคงเรียกร้องถึงการมีอยู่ของการลงโทษตลอดมา

บทวิเคราะห์

รูปแบบทางการเมืองแบบรัฐชาตินั้นเป็นเรื่องใหม่ที่ไหลเข้ามาในรัฐไทยหลังการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง ดังเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดเรื่องการประหารชีวิตที่เป็นเรื่องเกียรติยศและความเป็นชาติมากกว่าเป็นเรื่องของพระราชอาญาสิทธิ์ นับเป็นกลไกรูปแบบใหม่ของรัฐชาติ ที่ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมืองและอำนาจ ทั้งในการลงโทษด้วยการคุมขัง และการลงโทษในการประหารชีวิต

เรือนจำสมัยใหม่ในยุคนี้จะเห็นว่าได้มีลักษณะของเทคโนโลยีที่เป็นนวัตกรรมเชิงกลของการลงโทษ โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเหล่านี้เป็นการออกแบบเพื่อควบคุมสอดส่องนักโทษ (Foucault 1979) รวมไปดูเหมือนมุ่งหมายไปที่การแก้ไขความเจ็บป่วยทางสังคม มากกว่าการที่เรือนจำทำหน้าที่เป็นกรงขังมนุษย์ การลงโทษผู้คนในรัฐด้วยวิธีนี้นับเป็นความมุ่งหมายของการปกป้องสังคมให้เกิดความปลอดภัยโดยอาศัยรูปแบบของรัฐชาติที่ให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของชาติเป็นสำคัญ

ในการลงโทษอีกแบบหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือการประหารชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี คือได้เปลี่ยนรูปแบบการประหารชีวิตมาเป็นการใช้ปืนกลในการยิงเป้า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการประหารชีวิตนี้เห็นได้ชัดว่ารัฐอาศัยความสมเหตุสมผล บริบทสภาพแวดล้อมภายนอก เปลี่ยนแปลงความชอบธรรมจากรัฐอธิปไตยที่เป็นพระราชอาญาสิทธิ์ซึ่งสอดคล้องกับการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นความชอบธรรมของรัฐอธิปไตยที่ขบเน้นเรื่องชาติ โดยการยิงเป้าประหารชีวิตจึงเปรียบได้ว่าไม่ต่างกับชายชาติทหารที่ปกป้องความปลอดภัยของประเทศชาติ

การจัดการกับความตายด้วยกรอบความคิดทางการเมืองที่รัฐอธิปไตยที่ขบเน้นเรื่องชาตินี้เองดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีที่มีการพัฒนามากขึ้นเพื่อนำไปสู่สันติภาพ ซึ่งประเด็นของสันติภาพที่ไร้ความรุนแรงกับเทคโนโลยีนั้นได้แสดง และวิเคราะห์ไว้ในหัวข้อถัดไป

การประหารชีวิตด้วยเข็มฉีดยา และความเจ็บงันของสันติภาพ

“ตื่นเช้าสูซุสราญ พวกเราเบิกบานกมล หอมกลิ่นปิ่น
กล หัวคนจะขอลาตาย พวกเราเหล่าทหารชาญสนาม
ไม่ครั้นคร้ามปิ่นกลเราทนได้...ปิ่นสองกระบอกคำราม
พร้อมกัน...ปรากฏเสียงร้องดังขึ้นว่า ยังไม่ตายครับ ยัง
ซ้ำอีก!...”

(Liaowarina 2015: 280 - 282)

บทสนทนาเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของนวนิยายการเมืองที่บอกเล่าถึงเหตุการณ์การประหารชีวิตด้วยปืนที่เกิดขึ้นภายในห้องสีขาวของอาคารหลังเล็กปลายท้ายสุดของเรือนจำกลางบางขวาง คำบอกเล่าหรือนวนิยายการเมืองเหล่านี้อาจไม่ใช่ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ หรือเป็นหลักฐานบ่งบอกว่าการประหารชีวิตด้วยปืนนั้นจะต้องลงเอยด้วยเสียงร้องโหยหวนในทุกครั้ง แต่คำกล่าวเหล่านี้ก็เป็นความตั้งใจในการใช้ “ความเจ็บปวดจากการประหารชีวิต” เพื่อเหตุผลทางการเมืองบางอย่าง

ความเจ็บปวดทางร่างกายถูกนับว่าเป็นความรุนแรงทางตรงอย่างหนึ่งในสังคม ถึงแม้ว่าการยิงเป้าประหารชีวิตจะเป็นวิธีการที่เพชฌฆาตระดมยิงด้วยปืนกลทะลุจากกันไปยังตำแหน่งหัวใจของนักโทษประหารให้ตายลงอย่างฉับพลัน แต่วิธีนี้ยังคงเป็นการลงโทษที่มีโอกาสผิดพลาด ในกรณีที่นักโทษไม่ตายจากกระสุนชุดแรกที่ยิง ในปลาย พ.ศ. 2545 เป็นปีสุดท้ายที่การประหารชีวิตด้วยวิธียิงเป้าถูกบังคับใช้ และในปีถัดมาการประหารชีวิตในประเทศไทยด้วยการฉีดยาพิษก็เริ่มต้นขึ้น

นักวิชาการไทยยอมรับโดยทั่วไปว่าด้วยเหตุผลที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศ ตามข้อตกลงของสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Convention on Civil and Political Rights 1996) ใน พ.ศ. 2539 นั้นเป็นกฎเกณฑ์หนึ่งที่ทำให้รูปแบบการลงโทษนั้นเปลี่ยนไป อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจอย่างหนึ่งคือการสรุปว่าประเทศไทยได้เปลี่ยนวิธีการประหารชีวิตตามสหรัฐอเมริกา เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบวิธีประหารชีวิตมนุษยชนนั้น (Tewthanom 2007: 57) ขัดกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์อย่างมาก เพราะว่าประเด็นเรื่องการสนับสนุนหลักการสิทธิมนุษยชนของ

สหรัฐอเมริกาที่น้อยมขัดแย้งกับการคงโทษประหารชีวิตของสหรัฐอเมริกาเอง แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการเปลี่ยนแปลงวิธีการลงโทษนั้นมาจากความขัดแย้งกันของ “วิธีคิดเรื่องการปกครอง”

ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง วิธีคิดจักรวรรดินิยม (Imperialism) นั้นสิ้นสุดลงพร้อมกับการสนับสนุนอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน แต่รูปแบบการปกครองหลังจากได้รับเอกราชนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญ การเลือกรูปแบบการปกครองและระบอบเศรษฐกิจจากกรอบความคิดเสรีนิยมประชาธิปไตย (Liberal Democracy) กับสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (Socialist Communism) นั้นเป็นชนวนเหตุให้ภายในโลกต้องเจอกับสภาวะปะทะกันของแนวคิดดังกล่าว (Darling 1963) ชัยชนะของกรอบความคิดเสรีนิยมนั้นกลายเป็นปฏิบัติการใหม่ ๆ ในโลก วิธีคิดทางเศรษฐศาสตร์แบบเสรีนิยมได้ก้าวเข้ามาเป็นบทบาทอันทรงพลังในการกำหนดความชอบธรรมใหม่นั้นคือการสร้างมนุษย์เศรษฐกิจ (Homo Economicus) ให้ตกอยู่ภายใต้กลไกตลาดเสรี (Free Trade) ที่นำโดยเศรษฐศาสตร์ทางการเมืองแบบอเมริกา (Panitch & Gindin 2012) ผลจากสงครามโลกครั้งที่สองได้ช่วยตอกย้ำว่าลัทธิเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ (Totalism) นั้นเป็นการปกครองที่ลดทอนคุณค่าทั้งระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมและลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน (Human Right) ถูกขับเคลื่อนภายหลังสงครามโลกเพื่อแสดงความชอบธรรมของลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ควรปฏิเสธทางการเมือง ความเจ็บปวดทรมานจากความรุนแรงทางตรงจึงเป็นสิ่งที่น่าหวั่นในสังคมที่มีวิธีคิดทางการเมืองอย่างเสรี ความรุนแรงจึงเป็นสิ่งที่สังคมเสรีนิยมปฏิเสธทั่วโลก ภาพเลือดไหลนองและความทรมานทั่วไปในสนามรบในสงครามโลกครั้งที่สองนับเป็นสิ่งที่เศร้าโศกของมนุษยชาติ ในประเทศเสรีนิยมที่ขณะสงครามทั้งหมดต่างสนับสนุนการลงโทษด้วยสันติภาพมากกว่าการลงโทษด้วยวิธีการที่โหดร้ายทารุณ ด้วยเหตุว่าการฉีดยาเพื่อประหารชีวิตได้ช่วยลดทอนภาพอันสะอิดสะเอียนจากการลงโทษลงได้ เพราะการประหารชีวิตวิธีนี้ปรากฏภาพเพียงความนิ่งเรียบจากความตาย ไม่มีรอยแผลสดและคราบเลือด ไม่มีอาเจียนหกเลอะเรื้อราด ไม่มีอุจจาระไหลราดรดทางแกงให้อูจาดตา และไม่มีเสียงร้องโหยหวนก่อนสิ้นชีวิต

การที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมสหประชาชาติ (United Nations) ทำให้แนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตยนั้นเด่นชัดขึ้นภายในสังคม แนวคิดเหล่านี้เองได้ปรากฏในแนวคิดทางการเมืองที่เน้นประเด็นสิทธิมนุษยชน และแนวคิดทางประชาธิปไตยที่เน้นการเมืองภาคประชาชน (Techaphira 2007: 39 - 41) โดยนำมาซึ่งการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมภายหลัง พ.ศ. 2540 (Kittayarak 2003) สอดรับกับสถานะของประเทศไทยในสหประชาชาติโดยเข้าร่วมสมาชิกคณะกรรมาธิการการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice-CCPCJ) ครั้งแรกใน พ.ศ. 2543 อย่างไรก็ตาม การเข้าร่วมสหประชาชาติของประเทศไทยนั้นไม่ได้หมายความว่าวิธีคิดอย่างเสรีนิยมเป็นการพัฒนาไปสู่ความเจริญและเข้ามาทดแทนครองอำนาจนำความคิดในสังคมไทยได้อย่างเป็นเอกภาพ ดังเห็นจากข้อเสนอของกระทรวงสาธารณสุขที่ได้เสนอทางเลือก “ประหารโดยการยิงที่หัวจะได้ด้วยนะนักโทษมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนถ่ายอวัยวะให้กับผู้อื่น” (Si-rat 2000: 6) หรือจากการตั้งกระทู้เพื่อเปิดพื้นที่พูดคุยออนไลน์ที่เข้าถึงได้จากเว็บไซต์ มีการแสดงความคิดเห็นว่า

“ตายสบายไปเหรอปเล่ พวกค้ายาเสพติดนี่ ทำให้คนอื่นไม่รู้ก็ร้อยก็พันคน เหมือนตกรกทั้งเป็น ทำชั่วมาขนาดนี้ จะให้ถูกฉีดยา แล้วหลับตายไป มันไม่สาสมกันเลย ยิ่งเป่าอย่างเดิมนะดีแล้ว ให้พวกมันรู้สึกเสียบ้างตอนที่กระสุนทะลุผ่านหัวใจ ให้รู้สึกถึงต้องอาปากพะงาบ ๆ เวลาใกล้จะตาย ให้มันรู้สึกเจ็บปวด เหมือนกับคนอื่นร้อยเป็นพัน ที่เป็นเหี้ยยาเสพติดที่พวกมันเอามาขาย...ฉีดยาพิษมันไม่สาสมกับความผิดของพวกมันเลย”

ถ้อยความเหล่านี้เป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ว่าในขณะที่มีการผลักดันกรอบความคิดมนุษยชนเข้ามาในสังคมไทย แต่ทว่าพื้นที่สังคมไทยนั้นกลับแสดงออกถึงความไม่ลงรอยของความคิดตามกรอบเสรีนิยมอย่างสุดขั้วความคิดที่ไม่ลงรอยกันนี้เองมิใช่เพียงแต่ความไม่เข้าใจว่ากรอบความคิดเสรีนิยมนั้นเป็นเช่นไร แต่การไม่ลง

รอยกันทางความคิดนี้เป็นผลมาจากการรับเอา “เทคโนโลยีเชิงวัตถุ” เข้ามาในพื้นที่เท่านั้น โดยต่างหลงลืมไปว่า ในเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่นำเข้ามาในสังคมเป็นผลผลิตของ “เทคโนโลยีเชิงความรู้ และจิตวิญญาณ” และเป็นความสมเหตุสมผลของการสร้างเทคโนโลยีของสังคมที่ผลิตเทคโนโลยีเหล่านั้นมาใช้งาน กล่าวได้โดยง่ายว่าสังคมไทยได้นำเข้าเทคโนโลยีทางวัตถุโดยไม่ใส่ใจว่าสิ่งเหล่านั้นจะเหมาะสมกับสังคมตนเองอย่างไร ดังจะเห็นได้จากการรับเอาอุปกรณ์ที่เป็นเทคโนโลยีในการลงโทษประหารชีวิตด้วยการฉีดยาพิษดังนี้

การฉีดยาพิษนั้นใช้หลักการทางการแพทย์ที่เรียกว่า “Intravenous” เป็นการส่งผ่านสารของเหลวเข้าร่างกายทางหลอดเลือดดำ จึงทำให้กระบวนการนี้เป็นวิธีทางการนำส่งสารเคมีที่เป็นตัวยาเพื่อการรักษาทางการแพทย์ที่รวดเร็วที่สุด ทำนองเดียวกับการประหารชีวิต สารเคมีจะถูกส่งผ่านทางสายน้ำเกลือที่ต่อกับปั๊มฉีดยาพิษ (ในทางวิทยาศาสตร์จะไม่นิยมเรียกสารเหล่านี้ว่าสารพิษโดยตรง) โดยจะบรรจุสารปั๊มละหนึ่งชนิด โดยชนิดแรกคือ (Sodium Pentothal) มีหน้าที่ทำให้นักโทษหลับไม่รู้สีกตัว ถัดมาเป็น (Pencurionium Bromide) ทำให้กล้ามเนื้อคลายตัว และหยุดระบบทางเดินหายใจ และขั้นตอนท้ายที่สุดเมื่อได้รับ (Potassium Bromide) เกินปริมาณร่างกายทนได้จะทำให้หัวใจหยุดเต้น และมีผลทำให้เสียชีวิต โดยพิจารณาจากเครื่องตรวจจับสัญญาณเต้นของหัวใจที่เปลี่ยนไปเป็นเส้นตรง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเทคโนโลยีทางการแพทย์สมัยใหม่ได้เข้ามาในสังคมไทยพร้อมกับคณะมิชชันนารีในราว พ.ศ. 2378 หรือความรู้เรื่องการฉีดยาพิษก็เป็นที่รับรู้ได้จากการปลูกฝีกันไข้ทรพิษตั้งแต่ พ.ศ. 2387 แล้ว (Puaksom 2007) แต่การนำสารเคมีบรรจุในอุปกรณ์เข็มฉีดยา (Syringe) และฉีดเข้าร่างกายของนักโทษเพื่อการประหารชีวิตนั้นก็เพิ่งปรากฏขึ้นใน ค.ศ. 1982 (พ.ศ. 2525) ที่มลรัฐเท็กซัส สหรัฐอเมริกา (Groner 2002) ดังนั้นจึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า แม้ในสังคมไทยจะมีเทคโนโลยีทางการแพทย์สมัยใหม่ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า การนำสารพิษมาใส่เข็มฉีดยาและใช้ประหารชีวิตนั้นเป็นวิธีคิดที่พัฒนามาจากรากฐานของสังคมไทยเอง หากแต่เป็นกรอบความคิดอีกประเภทที่เคลื่อนเข้ามาในสังคมไทยที่ถูกจับยึดแทรกสอดเข้ามาอยู่ในสังคมไทย ที่แม้ว่าเทคโนโลยีทางวัตถุนั้นจะดูเป็นสิ่งประดักประเดิดในสังคมไทย แต่ก็มีภาคปฏิบัติที่สอดประสานไปพร้อมกับเทคโนโลยีทาง

จิตวิญญาณของไทยเอง

พิธีกรรมการลงโทษด้วยการฉีดยาพิษยังคงปฏิบัติการลงโทษในเรือนจำกลางบางขวาง ณ อาคารที่เรียกว่า “สถานที่หมดทุกข์” โดยพื้นที่ประหารชีวิตถูกแบ่งออกเป็นสองห้อง ห้องหนึ่งจัดเป็น “ห้องประหารชีวิต” สำหรับให้นักโทษนอนลงบนเตียงเบา และมีเบาะรองแขนยื่นออกไปทั้งสองข้าง ส่วนหัวเตียงนั้นมีขาตั้งสำหรับขวดน้ำเกลือซึ่งจะต่อเข้าไปยังร่างกายนักโทษทางเส้นเลือด ปลายสายน้ำเกลือด้านหนึ่งจะต่อเข้ากับปุ่มกดฉีดยาพิษซึ่งอยู่อีกห้องหนึ่งที่เป็น “ห้องฉีดยาพิษ” ที่มีเพชฌฆาตประจำหน้าที่อยู่ อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าภายในแดนประหารนี้เป็นพื้นที่ทับซ้อนกันระหว่างคติความคิดแบบไทยและคติความคิดแบบตะวันตก โดยประกอบกันทั้งวิธีคิดเรื่อง “ทุกข์” จากทางโลกที่ควรทิ้งละอันเป็นปรัชญาทางพุทธและอุปกรณ์เครื่องควบคุมสารพิษแบบปุ่มกดสองชุดซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ช่วยให้รู้สึกว่ามีมนุษยธรรมมากขึ้น เพราะต้องใช้เพชฌฆาตสองคนกดปุ่มโดยแต่ละคนจะไม่ทราบว่าใครเป็นผู้กดสารเพื่อหยุดการเต้นของหัวใจ ซึ่งเป็นกรอบความคิดทำให้เชื่อว่าสร้างสันติภาพขึ้นได้มากกว่าจากการประหารชีวิตด้วยวิธีนี้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการประหารชีวิตเช่นนี้จะดูเหมือนว่ามี “มนุษยธรรม” มากขึ้น แต่การเปลี่ยนวิธีการลงโทษนี้ก็กลายเป็นกลวิธีในการถ่ายทอดอำนาจการปกครองของรัฐเข้าไปยังร่างกายได้อย่างแผ่ซ่านและมองไม่เห็นจากภายนอก (Foucault 1979: 22) เพราะการปล่อยสารเคมีให้เข้าไปไหลเวียนในร่างกายนั้นเปรียบเสมือนการส่งผ่านอำนาจการควบคุมร่างกายของรัฐซึ่งพิจารณาได้ว่า การประหารชีวิต แม้จะเป็นวิธีที่สร้างสันติภาพได้แต่ก็ทำให้มนุษย์ไม่ถูกปกครองด้วยกรอบความคิดของความเป็นรัฐได้ และรัฐจะทำการแทรกสอดอำนาจผ่านวิธีเหล่านี้ได้อย่างแยบยลมากขึ้น จนไม่สามารถต่อต้านและขัดขึ้นได้เลย

บทวิเคราะห์

การลงโทษประหารชีวิตด้วยการยิงเป้าเป็นการประหารชีวิตที่ยาวนานที่สุดของประเทศไทย จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการลงโทษประหารชีวิตใน พ.ศ. 2546 ที่เป็นการฉีดยาพิษเข้าสู่ร่างกายของผู้ต้องโทษ ให้อยู่ในสภาวะหลับก่อนแล้วจึงปล่อยสารที่ช่วยคลายกล้ามเนื้อและสารที่หยุดการทำงานของหัวใจตามลำดับ

รูปแบบการประหารชีวิตเช่นนี้เป็นผลมาจากสองส่วนคือ นโยบายจากที่ผลักดันโดยองค์กรโลกาภิวัตน์ ผ่านการสร้างพันธกรณีระหว่างประเทศกับประเทศไทย และอีกส่วนหนึ่งเป็นกระแสสิทธิมนุษยชนภายหลังจากสงครามโลกที่ทำให้สังคมไทยตระหนักถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ดังจะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวและมีส่วนร่วมกันของภาคส่วนประชาชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่จุดประเด็นสิทธิมนุษยชนไว้ และเอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการลงโทษใน พ.ศ. 2546 ในท้ายที่สุด

การเปลี่ยนแปลงวิธีลงโทษเหล่านั้น นับเป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของสังคมและรัฐที่ไม่ใช่เพียงแต่ตัวสังคมและรัฐไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงของระเบียบการเมือง โดยจะเห็นได้ว่าระเบียบทางการเมืองเช่นนี้เองเป็นวิธีคิดทางการเมืองที่ยึดโยง “รัฐ” ไว้กับประชาชนภายในรัฐในความหมายของ “สังคม” ทั้งหมด โดยเป็นรูปแบบของรัฐที่ปกป้องความปลอดภัยในสังคมด้วยการพยายามกำจัดกับความเบี่ยงเบนของสังคมด้วยการลงโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามกรอบของสิทธิมนุษยชน

การจัดการกับความเบี่ยงเบนของสังคมได้นำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เป็นอย่างมาก ตัวอย่างที่สำคัญของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่แผ่ไปด้วยอำนาจที่ยังคงสืบทอดมาจวบจนปัจจุบันนี้ได้ปรากฏในรูปแบบของกล้องวงจรปิด (Fyfe & Bannister 1996) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของการลงโทษกับมนุษย์และเทคโนโลยีในรูปแบบดิจิทัล (Jones 2000) โดยเป็นการทำให้มนุษย์ในสังคมรู้สึกว่าเป็นเรื่องปกติ สิ่งเหล่านี้หากมองให้ลึกลงไปแล้วจะพบว่า การที่มนุษย์เห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ปกติเช่นนั้นเป็นอำนาจที่รัฐปกครอง อำนาจนี้เรียกว่า ชีวะอำนาจ (Biopower) โดยเป็นอำนาจที่มีเป้าหมายอยู่ที่จัดได้สำนึก ให้มนุษย์สามารถบังคับตนเอง และทำให้กลายเป็นร่างกายในโอวาท (docile body) ที่เชื่อเชื่อ (Foucault 1980: 74) และสยบยอมต่อการปกครอง

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเช่นนี้เป็นกรณีเดียวกับการประหารชีวิตด้วยการฉีดยาพิษ เทคโนโลยีทางการแพทย์ได้ถูกรัฐนำมาใช้เป็นเครื่องมือลดความทรมานของการลงโทษและร่างกายของนักโทษ โดยมีข้ออ้างสำคัญเรื่องสิทธิมนุษยชนที่ว่า การประหารชีวิตเช่นนี้ จะช่วยลดความเจ็บปวดจากการตายลงได้ แต่ในอีกทางหนึ่งการประหารชีวิตนี้นับเป็นชัยชนะในด้านการปกครอง โดยที่มนุษย์นั้นยินยอมให้รัฐเข้ามาจัดการกับร่างกายให้สยบยอมต่ออำนาจ และผดุงความชอบธรรมในการปกครองตามกรอบของสิทธิมนุษยชนเหล่านั้นต่อไป

อย่างไรก็ดี แม้ว่ากรอบของสิทธิมนุษยชนจะกลายเป็นความฝันของรัฐประชาชาติที่ต้องไปให้ถึงแต่การลงโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็มีความจำเป็นภายในรัฐ แม้ว่าการประหารชีวิตในเรือนจำสมัยใหม่ที่ดูเหมือนจะเป็นเรือนจำที่ปิดลับ หรือการฉีดยาพิษที่ไม่มีเสียงร้องโหยหวน ก็ไม่อาจสกัดกั้นและหลีกเลี่ยงประเด็นความรุนแรงและความตายเหล่านี้ออกไปได้ ถึงแม้ว่าความตายในการลงโทษโดยรัฐจะเป็นสิ่งที่มีความสงบเงียบ ราบเรียบจนเกือบเรียกว่าเป็นสันติภาพ แต่อาจต้องตั้งคำถามต่อไปว่าความตายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ในรัฐนั้น ยังสามารถเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่เข้าข่ายสันติภาพได้หรือไม่ และท้ายที่สุดจึงไม่มีการปกครองภายใต้กรอบความคิดของรัฐใดที่สามารถสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นได้เลย

บทสรุป

เทคโนโลยีและสิ่งประดิษฐ์แบบโบราณเป็นเพียงประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งที่ถูกแทนที่ด้วยความรู้ต่าง ๆ ตามยุคสมัย เทคโนโลยีเป็นสื่อกลางทางความคิดที่แสดงออกมาผ่านลักษณะการใช้สอย มันเป็นพื้นที่ของความคิดบางสิ่งบางอย่างเสมอ ดังนั้นเทคโนโลยีในบริบทนี้จึงไม่มีความเป็นกลาง จากบริบททางประวัติศาสตร์เทคโนโลยีได้เป็นเครื่องมือที่รับใช้กรอบความคิดในการปกครองของรัฐผ่านการลงโทษ ซึ่งจากการที่มีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในการจัดการเกี่ยวกับการตลอดห่วงเวลาทางประวัติศาสตร์นี้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เทคโนโลยีได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการแสดงออกถึงคติความเชื่อและกรอบคิดทางการปกครอง

ดังนั้น ตลอดห่วงเวลาทางประวัติศาสตร์การลงโทษของสังคมไทยจะพบการปะทะกัน กรอบคิดเรื่องอำนาจทางการปกครอง และรัฐธรรมาธิปไตยตลอดเวลา โดยในทุก ๆ รอยแตกหักทางประวัติศาสตร์ทางกรอบคิดการปกครองของรัฐไทยนั้น การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีได้แสดงท่าทีโอนอ่อนยอมรับต่ออำนาจ และรัฐธรรมาธิปไตยแบบใหม่ เช่นการก่อตั้งเรือนจำแบบสมัยใหม่ การรับแนวคิดรัฐชาติจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประหารชีวิตจากการฟั่นคอเป็นการยิงเป้า หรือแม้แต่การรับแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่เปลี่ยนรูปแบบการลงโทษประหารเป็นการฉีดยาพิษ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นท่าทีของการเปลี่ยนผ่านกรอบคิดเรื่องอำนาจทางการปกครองที่สำคัญ เทคโนโลยีดูเหมือนว่ามีความก้าวหน้า และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมมากขึ้น

ในทางกลับกันตามบริบทประวัติศาสตร์ ณ เวลาจุดเดียวกันจะพบว่ารากฐานความคิดของการปกครองของสังคมไทยดั้งเดิมนั้นไม่ได้เลือนหายแต่กลับถูกซ่อนลึกลงไปในพิธีกรรมทางศาสนา ชื่อสถานที่ที่ทำการประหารชีวิต ตลอดจนรายละเอียดปลีกย่อยเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ไม่น่าใส่ใจ เช่น การให้ความสำคัญของการย้ายศาลพระภูมิ ปกป้องรักษาคุก การคงไว้ซึ่งพิธีกรรมถวายบังคมในการประหารชีวิตด้วยการตัดคอ ความเชื่อเรื่องดวงในการเลือกเพศฆาต สิ่งเหล่านี้เป็นเศษเสี้ยวของความคิดทางการเมืองไทยโบราณที่ถูกซ่อนทับและบดบังไว้ให้หลบซ่อนอยู่

โดยในทางหนึ่งเทคโนโลยีแบบใหม่ที่เลือนไหลเข้ามาทับซ้อนกับพื้นที่จารีตเดิม ได้มีหน้าที่ปรากฏเป็นการควบคุมและปกครองมนุษย์ภายในรัฐให้กลายเป็นรัฐสมัยใหม่ แต่ในอีกทางหนึ่งเทคโนโลยีแบบเดิมก็ยังคงไว้ซึ่งภาคปฏิบัติการของมันออกมาในสังคม และมีการแสดงออกในภาคปฏิบัติการอย่างพร้อมกัน แม้ว่าจะเลือนแต่ก็ไม่ได้เลือนหาย จารีตแบบเดิมยังคงแสดงออกถึงพลังความรู้ คติความเชื่ออย่างเดิมไปเป็นจังหวะควบคู่กัน

แม้ว่าเทคโนโลยีในสังคมไทยนั้นดูเหมือนจะเป็นเรื่องมีการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัฐปัจจุบันที่มีความคาดหวังที่จะเห็นถึงการแสดงออกซึ่งสันติภาพ แต่การประหารชีวิตในปัจจุบันได้ย่ำเตือนกับสังคมว่าการตกอยู่ภายใต้ความคิดเรื่องการปกครองที่รัฐมีหน้าที่ในการลงโทษนั้น สันติภาพไม่ได้เป็นสิ่งที่ได้มาโดยง่าย การพัฒนาเทคโนโลยีโดยคาดว่าจะสามารถอำนวยความสะดวกให้ชีวิตและสังคมให้มีความสุขขึ้นนั้นอาจเป็นเรื่องเพ้อฝัน ดังนั้นกรอบคิดเรื่องการไม่ถูกปกครองของรัฐจึงต้องมีการวิพากษ์เพื่อเปิดปริณทล และความเป็นไปได้เรื่องสันติภาพต่อไป

References

- Amphonphan, K., Minakanittha, A., & Sutthinarakorn, W. (2015). *ป่าเฮี้ยว: การเปลี่ยนแปลงตามโลกทัศน์และภูมิรู้ของชาวเชียงใหม่* [The Cemetery: Changes in the worldview and knowledge of Chiang Mai people] (518 - 525). National Academic Conference Rangsit University Year 2015. Bangkok: Rangsit University.
- Bentley, D. (1998). *English Criminal Justice in the 19th Century*. London, United Kingdom: A & C Black.
- Chaumphon, M. (2008, June 26). *พิพิธภัณฑ์ราชทัณฑ์* [Correctional Museum. (Sirindhorn Anthropology Center (Public Organization))] Retrieved May 1, 2020, from https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/11#museum_floor.
- Chai-in, P. (2020). *การซ้อนทับจับวางของวาทกรรมทัณฑ์วิทยา: วงศาวิทยาของการใช้โทษประหาร และความรุนแรงเพื่อการลงทัณฑ์ในประวัติศาสตร์ไทย* [The Imbrication of Penological Discourses: The Genealogy of the Uses of Death Penalty and Violent Punishments in the Thai History]. (Master's degree Thesis in Political Science, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University).
- Chanthonwong, S. & Samutwanit, C. (1980). *ความคิดทางการเมือง และสังคมไทย* [Thai political and social thinking]. Bangkok, Bannakit Publishing House.
- Chanwithan, P. (2003). *ล้านนาไทยในแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง* [Pierre Orts's diaries, Lanna Thai in the land of Great King]. Bangkok: Sai Than Publishing.
- Charubun, C. & Phanomchai N. (2004). *เพชรฆาตคนสุดท้าย* [The Last Executioner]. Bangkok: Dok Ya Publishing Group.

- Darling, F. C. (1963). British and American Influence in Post - War Thailand. *Journal of Southeast Asian History*, 4(1), 91 - 111.
- Department of the Metropolitan Administration. (1887). คำสั่งกรมพระนครบาล เรื่อง การลงโทษประหารชีวิตผู้กระทำความผิดอุกฉกรรจ์ [Order from Department of the Metropolitan Administration for the death penalty for those guilty of severe penalties]. *ราชกิจจานุเบกษา* [Royal Thai Government Gazette]. N.P.
- _____. (1890). รายงานของคณะกรรมการกรมพระนครบาลเกี่ยวกับความคืบหน้าในการสร้างเรือนจำใหม่ [Referral to the Metropolitan Administration Commission's report on the progress of building a new prison]. *ราชกิจจานุเบกษา* [Royal Thai Government Gazette]. N.P.
- Dutsadimethang Kuro, Phra & Bunmi Malawochiro, Phramaha. (2006). *ภาวะการตาย* [The state of death]. In Kittaya Archavanitkul and Worachai Thongthai (editors). Bangkok: Population and Social Publishing House.
- Ellul, J. (1964). *The Technological Society*. New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (1980). *Power / Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972 - 1977*. Edited by Colin Gordon. Translated by Colin Gordon, Leo Marshall, John Mepham, Kate Soper. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1979). *Discipline and Punish: The Birth of Prison*. London: Penguin.
- Fyfe, N. & Bannister, J. (1996). City watching: closed circuit television surveillance in public spaces. *Area*, 37 - 46.
- Garland, D. (1991). *Punishment and Modern Society: A Study in Social theory*. Oxford: Clarendon Press.

- Groner, J. (2002). Lethal Injection and the Medicalization of Capital Punishment in the United States. *Health and Human Rights*, 6 (1), 64 - 79.
- Hitchcock, H.R. (1981). *Architecture: Nineteenth and Twentieth Centuries*. Pelican History of Art. New York: Penguin Book.
- Jean-Claude, P. & Pelt, R. J. (1994). *The machinery of mass murder at Auschwitz*. In Israel Gutman and Michael Berenbaum, eds, *Anatomy of the Auschwitz Death Camp* (183 - 245). Bloomington: Indiana University Press.
- Jones, R. (2000). Digital Rule. *SAGE Publications*, 5 - 22.
- Kanyanamit, C. (1996). *สถาปัตยกรรมไทยแบบเดิม* [Traditional Thai architecture]. Bangkok: The Association of Siamese Architects under the Royal Patronage.
- Katzir S. (22 May 2018). "In war or in peace:" The technological promise of science following the First World War. *Centaurus*, 223 - 237.
- Khrua ngam, W. (May 14, 2019). *โลกนี้คือละคร* [This world is a drama]. (4th ed). Bangkok: Matichon.
- Kittayarak, K. (2003). *Thai Constitution of 1997 and Its Implication on Criminal Justice Reform*. In Sean Eratt (Ed.), UNAFEI Annual Report for 2001 and Resource Material Series No. 60 (107 - 117). Japan: Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (UNAFEI).
- Kranzberg, M. (1986). Technology and History: 'Kranzberg's Laws,'. *Technology and Culture*, 545.
- Liaowarina, W. (2015). *น้ำเงินแท้* [True Blue]. Bangkok: Democracy on the Parallel and Red Wing.

- Loubère, S. (1691). *Archives of la Loubère Kingdom of Siam*. Bangkok: Sipanya Publishing.
- Mektrairat, N. (2003). *ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475* [Thought, Knowledge and Political Power in the 1932 Revolution of Siam]. Bangkok: Samesky Publishing.
- Narudon Mahaponyo, Phra Maha. (2018). *สัปเหร่อ: การสืบสานคติ ความเชื่อ และพิธีกรรมงานศพในเขตเทศบาล ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง* [Undertaker: The Continuation of Beliefs and Funeral Rituals in Bor Haeo Municipality, Mueang Lampang District, Lampang Province]. (Master's Thesis of Buddhism, Graduate school, Maha Chulalongkorn Rajavidyalaya University).
- National Archives (1927). Ministry of Interior 4.9 / 1 Box 1. *บันทึกโครงการสร้างเรือนจำบางขวาง* [Record of the Bang Kwang prison building project] (1927 - 1928). N.P.
- _____. (1928). Ministry of Interior 4 / 15 Box 1. *ว่าด้วยการประหารชีวิตในกรุงเทพมหานครจากกรมราชทัณฑ์* [On an Execution in Bangkok from Department of Correction]. N.P.
- _____. (1934). Ministry of Interior 4/102 Box 5. *บันทึกการส่งคืนเครื่องมือในการประหารชีวิต* [Record of the returning of the utensils for execution]. N.P.
- Nitithada N., Luang. (1934). *รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรที่ 9/2477* [Minutes of the House of Representatives]. Bangkok: n.p.
- Panitch, L. & Gindin, S. (2012). *The Making of Global Capitalism: The Political Economy of American Empire*. New York: Verso Books.
- Puaksom, D. (2007). *เชื้อโรค ร่างกาย และรัฐเวชกรรม: ประวัติศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ในสังคมไทย* [Body Pathogens and State Medicine: History of Modern Medicine in Thai Society]. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

- Ratsena, Phraya. (1961). เรือนจำเก่าเล่าใหม่ [Old prison recalls]. *วารสารราชทัณฑ์* [Correctional Journal], 10(3), 22 - 23.
- Ronsitthiphichai, Maj. Gen. Luang. (1934). รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรที่ 9/2477 [House of Representatives meeting minutes No. 9/2477]. Bangkok: n.p.
- Si-rat, W. (May 28, 2000). รีไซเคิล อวัยวะจากนักโทษประหารด้วยจิตสำนึก ["Recycle" The organs from death row prisoners with human conscience]. Bangkok: Matichon Daily. Accessed from Sirindhorn Anthropology Center.
- Sida, P. & Simongkol, P. (1990). *ความเป็นมาสวนรมณีนาถ* [History of Rommani Nat Garden]. Bangkok: Bophit Printing House.
- Techaphira, K. (2007). *จากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549: วิกฤตประชาธิปไตยไทย* [From Taksin to the coup 19 September 2006: Thai democracy crisis]. Bangkok: Faculty of Political Science, Thammasat University.
- Thepsongkhro, S. (2019). *โทษประหารชีวิตหลังการปฏิวัติ 2475: แนวคิดการเมือง และข้อถกเถียงในการลงทัณฑ์* [The death penalty after the 1932 revolution: political concept and the death penalty debate of the Thai state]. Bangkok: Matichon Publishing.
- Tewthanom, T., Pol. Capt. (2007). *การลงโทษประหารชีวิต: อำนาจ ความรุนแรง และรัฐไทย* [Capital punishment: power, violence, and the Thai state]. (Ph.D. Thesis in Political Science, Faculty of Political Science, Thammasat University).
- Turpin, F. H. (1996). *ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม* [History of the Kingdom of Siam (Histoire du Royaume de Siam, tome premier)]. Bangkok: Literature and History Division, Fine Arts Department.

Vliet, J. V. (1964). *Chronicle Meeting 79th*. (Fine Arts Department, Ed.), Bangkok: Office of the Permanent Secretary, Prime Minister's Office, commemorating the cremation ceremony of Mr. Sa - ngad Chantharaphai at the Royal Thai Army Sommanaswihan Temple, 26 November 1964.